

Women Empowerment

Lokale kvinners møte med vestlig bistandsarbeid

Karina Rugland

VID vitenskapelige høgskole

Stavanger

Masteroppgave

Master i Interkulturell Kompetanse

Antall ord: 23 330

15.05.2023

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til oppgaven.
Nedlastning for privat bruk er tillatt.

Sammendrag

Verden står ovenfor flere ulike komplekse utfordringer. Ifølge FN blir klimaendringer og likestilling klassifisert som to av de største utfordringene vi har. I denne avhandlingen ser man nærmere på kjønnsroller, visjonen Women Empowerment, og hvordan man ved hjelp av bistandsarbeid kan bidra til kulturell og strukturell endring i et lokalsamfunn.

Gjennom en kvalitativ tilnærming, med intervjuer som verktøy, har jeg hentet informasjon om kvinnes egne opplevelser og erfaringer knyttet til temaet. Dette vil være et bidrag inn i forståelsen rundt flerkulturelle møter.

Oppgaven tar for seg hvordan kvinner i rurale områder i Uganda opplever møte med vestlige bistandsorganisasjoner som har til visjon å styrke kvinner. Den ser også på hvordan konsekvensene av organisasjonens policy og utviklingsarbeid kommer til uttrykk lokalt og individuelt. Likeså tar oppgaven for seg hvilke hinder man må overkomme i møte med det flerkulturelle og hvordan man kan oppnå full utnyttelse av potensialet til et bistandsprosjekt.

Forord

Jeg har reist gjennom opplevelser og erfaringer, hvor jeg har møtt mennesker som setter merker, inspirerer og engasjerer. Sammen har min livsreise ført meg til enden av denne avhandlingen, som har vært en heller lang prosess med noen pauser bestående av graviditeter, fødsler og livet generelt. Dette gjør meg desto mer takknemlig for min ektemann og familie som støtter og heier meg frem. Takk for at du tar med barna ut for å leke når mamma trenger arbeidsro, og takk til øvrig familie som gir meg «stillerom» når været ikke spiller på lag.

Denne avhandlingen ville ikke vært til uten min fantastiske veileder som legger tid og engasjement inn i min oppgave. Tusen takk for veiledning, råd og perspektiver til Øystein Lund Johannessen.

Jeg vil også takke min første veileder Bjørn Hallstein Holte som bidro til å legge de første grunnsteinene i arbeidet.

Lise Berit, som tar seg tid i et ellers travelt småbarns liv til å korrekturlese og gi gode tilbakemeldinger, tusen takk!

I would also like to give thanks in English to some great people in Uganda who have opened doors and made it possible for me to write this thesis. All the participants, Marylin, Dorothy, Isaac and Sean – Thank you!

Stavanger, Mai 2023

Karina Rugland

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Begrunnelse for valg av tema	1
1.2	Problemstilling.....	3
1.3	Begrepsavklaring	4
1.4	Oppgavens oppbygging	5
1.5	Case: “Sarah”.....	6
2	Bakgrunn	8
2.1	Kjønnsroller i Uganda	8
2.2	Women Empowerment som strategi i bistandsarbeid	10
3	Teori	14
3.1	Kultur og kulturell endring	14
3.2	Hermeneutisk perspektiv på interkulturell kommunikasjon.....	17
3.3	Makt.....	18
3.4	Globalisering, modernisering og bistandsarbeid	20
3.5	Entreprenørskap.....	21
4	Metode.....	23
4.1	Vitenskapsteoretisk grunnlag	23
4.1.1	Fenomenologisk design.....	23
4.1.2	Hermeneutisk design	24
4.2	Etiske hensyn.....	24
4.3	Kvalitativ tilnærming – datainnsamling	26
4.3.1	Utvalg	26
4.3.2	Tolk og transkribering.....	27
4.3.3	Registrering av informasjon	28
4.3.4	Intervjuguide	29
4.3.5	Intervjuer individuelt og i grupper	29
4.3.6	Intervjusituasjonen	30
4.3.7	Metodekritikk og etiske overveielser	31
4.4	Analysemåte	32

4.4.1	Hermeneutisk analyse	32
4.4.2	Temaanalyse.....	34
4.4.3	Diskursanalyse	35
5	Presentasjon av funn.....	36
5.1	Kjønnsroller og Women Empowerment.....	36
5.2	Moderniseringsprosesser og kulturelle endringer.....	39
5.3	Kvinnelig entreprenørskap som bærekraftig utvikling.....	46
6	Diskusjon.....	49
6.1	Kultur som årsaksforklaring på sosiale fenomener	49
6.2	Kulturelle og strukturelle endringer i landsbyene	58
6.3	Moderniseringsprosesser og bærekraftig utvikling	63
7	Avslutning	68
7.1	Oppsummerende konklusjon	68
7.2	Videre forskning	70
	Litteraturliste	72
	Vedlegg	77
	Vedlegg 1, Intervjuguide.....	77
	Vedlegg 2, Godkjenning fra Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste	78
	Vedlegg 3, Notification form	80

1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg trekke frem min personlige kobling til temaet, begrunnelse og relevans for oppgaven, og hvorfor dette er et viktig tema for meg. Temaet for oppgaven er blant annet hvordan en vestlig bistandsorganisasjon blir opplevd av lokale kvinner i rurale områder i Uganda. Denne oppgaven legger særlig vekt på *Women Empowerment* og *bærekraftig utvikling* i relasjon med bistand- og utviklingsprosjekter. Herunder finner vi utviklingsstrategier både lokalt og internasjonalt, kjønnsroller, kulturforståelse, stereotypier og noen lokale kvinners perspektiver i Uganda.

1.1 Begrunnelse for valg av tema

Jeg er vokst opp med at kvinnene er sterke og tydelige i hverdagen. Helt tilbake til min tipp oldemor har kvinnene hatt selvstendige jobber og egen inntekt, samtidig som de har bevart de tradisjonelle kjønnsrollene med ivaretagelse av familie og husholdning. Flere av kvinnene i min familie har også hatt lederverv. Blant annet har min mor og nærmeste rollemodell vært hjemmeværende i våre første år. Etter hvert ble hun fostermor, beredskapsmor og er nå familiehjem. I tillegg til dette har hun bestandig lært oss at «alt vi vil, det får vi til». Et oppmuntrende uttrykk når vi strevde med noe.

Da jeg var 16 år fikk jeg bli med den frivillige organisasjonen, Ungdom i Oppdrag, på reise til Romania. Der arbeidet vi på et dagsenter for gatebarn, og reiste rundt for å besøke resten av arbeidet organisasjonen jobbet med. Her fikk jeg for første gang kjenne urettferdighet på kroppen, og dette ble inngangsporten til flere av mine reiser i senere tid.

Dette satte i gang noe i meg, som førte til at jeg videre reiste både til Eritrea og Etiopia og andre land i Afrika for å arbeide som frivillig. Deretter reiste jeg til Uganda som senere skulle bli definert som mitt andre hjem. Gjennom alle mine reiser møtte jeg utfordringer og urettferdighet knyttet til kjønnsroller. Jeg traff jevngamle som ikke fikk følge drømmen sin, som ble tvangsgiftet og heller ikke fikk gå på skole på grunn av det kjønnet de er født som.

Jeg traff mødre som levde under forferdelige kår og grov misbruk, men var avhengige av menn for enten tilgang til jord eller andre økonomiske årsaker.

Reisen min til Uganda inspirerte meg til å starte en bistandsorganisasjon i rurale områder i Uganda sammen med en studievenninne. Her fokuserer vi på kvinnerettede tiltak knyttet til hjelp til selvhjelp og bærekraftighet, og nå, nesten 10 år etter, har vi trukket oss ut for å la de lokale ressursene styre prosjektet videre. Prosjektet er i skrivende stund selvgående.

Jeg har derfor vært frem og tilbake til Uganda siden 2011. Jeg har også bodd der i en periode på over to år. Det blir derfor naturlig for meg å ta utgangspunkt i dette landet. Likevel har jeg valgt å ikke ta utgangspunkt i egen organisasjon.

Videre anser jeg dette som svært relevant informasjon og kunnskap å ha med seg videre i arbeidslivet mitt i Norge. Ikke bare blir Norge et stadig bredere flerkulturelt samfunn, men også for å øke forståelsen, og utvide egen horisont over hvilke dilemmaer for eksempel kvinnelige innvandrere kan stå i, i møte med en moderne vestlig verden. Jeg håper man også gjennom denne oppgaven får et bredere perspektiv på hvordan mansrollen endres i møte med norsk kultur, eller hvilke gap ungdommer befinner seg mellom. Alt i alt håper jeg til å bidra til en bedre kulturell forståelse og bevisstgjøring.

Ved kulturmøte, mener jeg ikke bare møtet mellom enkeltmennesker med ulike kulturelle bakgrunner. Jeg mener også organisasjonens kultur i møte med landsbyens kultur. Altså organisasjonens normer, verdier og symboler i møte med landsbyens normer, verdier og symboler. I arbeid i en norsk kontekst ønsker jeg å bidra til at man da kan ha en større forståelse for hvordan det kan oppleves å være for eksempel innvandrer i møte med et norsk system. Videre kulturbærerens holdninger i møte med dilemmaer som kjønnsroller og likestilling. Jeg vil også se på hvilke etiske hensyn man bør ha særlig fokus på.

1.2 Problemstilling

Denne forskningen har som formål å belyse aktuelle temaer innen sosialt arbeid og gi flere verktøy i arbeid- og møte med «det flerkulturelle». Oppgaven er ment for å være et tilskudd inn i bistandsdebatten og skal bidra med kunnskap om hvordan forståelsen for kultur og tradisjoner knyttet til kjønnsroller og kommunikasjon, kan bidra til full utnyttelse av potensialet innen bistandsarbeid og entreprenørskap. Likevel vil oppgaven gi et kritisk blikk og perspektiv på hvordan vestlige organisasjoner oppleves lokalt, og hvilke konsekvenser dette kan ha for individet og samfunnet.

Problemstillingen min er som følgende:

Hvordan opplever kvinner i rurale områder i Uganda, møte med vestlig bistand som har Women Empowerment som hovedstrategi?

For å belyse problemstillingen tar jeg for meg tre forskningsspørsmål under hele prosessen:

- Hvordan opplever kvinnene som er deltakere i bistandsorganisasjonene i rurale områder i Uganda, at utviklingsprosjektene har påvirket og eventuelt endret deres livssituasjon og mulighet til- og råderett over eget liv og ressurser?
- Hvilke faktorer opplever kvinnene kan stå i veien for full utnyttelse av bistandsorganisasjonens strategi i møte med kvinnene og lokalsamfunnet?
- Hvilken rolle spiller bistandsorganisasjonens policy med kvinnerettede tiltak som deres overordnede strategi i lokalsamfunnene og hvordan kommer dette til uttrykk lokalt med tanke på tradisjonell sosial organisering, strukturelle premisser og kvinners situasjon i et ruralt samfunn i endring?

Videre undrer jeg meg over hvordan man som vestlig organisasjon kan møte lokalsamfunnet på best mulig måte for å oppnå organisasjonens visjon og målsetting. Dette belyses gjennom å få et innblikk i hvordan vestlig bistand oppleves lokalt av de deltakende kvinnene. Dette

gjøres ved å lytte til-, fortolke og analysere deres opplevelser med utgangspunkt i målene til organisasjonen. Videre tar oppgaven for seg hvordan målgruppen opplever påvirkningen disse organisasjonen tar med seg til de mindre lokalsamfunnene, og hvilke konsekvenser og utbytte dette gir.

1.3 Begrepsavklaring

Women Empowerment

En av de vanligste definisjonene av Empowerment er at dette er hjelp til selvhjelp eller myndiggjøring. Marianne Skytte (2008) definerer Empowerment som: «et forsøk på å utvikle metoder i sosialt arbeid som gir klienten maksimal beslutningsmyndighet i sitt eget liv» (s. 262). Women Empowerment er derfor arbeid for å styrke kvinnene slik at de får maksimal råderett over eget liv og egne ressurser.

Rurale områder

Rural betyr landlig og er det motsatte av urban. I denne oppgavens sammenheng henviser jeg til landsbyene som ikke er umiddelbart tilknyttet noe sentrum/by.

Entreprenørskap

Entreprenørskap defineres som en dynamisk og sosial prosess, hvor individer, alene eller i samarbeid, gjenkjenner muligheter og gjør noe med dem gjennom å omforme ideer til praktisk og målrettet aktivitet, enten med mål om å oppnå profitt, eller ikke, i en sosial, kulturell eller økonomisk sammenheng (Schei og Rønnevig, 2009, s. 169).

Kultur

Det finnes flere definisjoner på kultur, en av dem er Professor Hylland Eriksen sin definering av det han kaller *det beskrivende kulturbegrepet*: «Kultur er de ferdigheter, oppfatninger og væremåter som personer har tilegnet seg som medlemmer av et samfunn». I denne definisjonen legges det vekt på at tradisjon er en stor del av kulturen, og at kultur er historisk forankret og noe vi lærer i et samfunn (Dahl 2015 s. 35).

Kjønnsroller blir beskrevet som den oppsamlingen av de normer eller forventninger som er knyttet til det å være mann eller kvinne, gutt eller jente. Kjønnsrollene bestemmer gjerne både tankemønstre, følelser og atferd. De danner også ofte forventninger om hva man bør mene, tenke eller interessere seg for (Nettstedet: SNL).

Bistandsorganisasjon

Utviklingsbistand er en ressursoverføring mellom land som har til formål å bedre sosiale og økonomiske forhold, samt bekjempe fattigdom (Nettstedet SNL). En bistandsorganisasjon kan derfor defineres som en gruppe mennesker som arbeider for å oppnå nettopp dette. Bistand kan inneholde både overføringer av penger, kunnskap/ekspertise, materiell, informasjons- og holdningsarbeid eller andre ressurser.

1.4 Oppgavens oppbygging

Jeg starter avhandlingen med å presentere temaet etterfulgt av problemstillingen og relevante begreper for oppgaven.

Under i punkt 1.5, legger jeg frem en Case basert på informasjon fra intervjuene jeg har gjort. Dette er for å belyse hvordan en hverdag for flere av kvinnene ser ut, samt kompleksiteten i forventningene knyttet til kjønnsrollene, både hjemme og i møte med organisasjonene. Dette vil gi et innblikk i den tradisjonelle hverdagen i møte med de moderne forventningene og moderniseringsprosessene fra en vestlig bistandsorganisasjon.

Deretter i kapittel 2 tar jeg for meg kjønnsroller i Uganda, og legger forståelsesrammen for bistandsorganisasjonenes strategi og målsetning.

I kapittel 3 presenterer jeg ulike teoretiske perspektiver som bygger opp under oppgavens tema. Herunder tar jeg for meg ulike former for kulturforståelse, kommunikasjon og maktforhold, utviklingsarbeid og modernisering. Jeg tar også for meg utviklingsarbeid og entreprenørskap som senere viser seg å være sentralt i styrkingen av kvinner i lokalsamfunn.

I kapittel 4 presenterer jeg valg av metode, samt etiske hensyn som er essensielle under forskningen, tolkningen og i analysen. Jeg vil videre beskrive hvordan jeg har gått frem under intervjuene, analysemåten og hvordan funnene er blitt skrevet frem.

Kapittel 5 består av de funnene som er skrevet frem, belyst av sitat fra intervjuene. Deretter vil jeg i kapittel 6, drøfte funnene belyst av, og opp mot, teori presentert i kapittel 3 for å besvare forskningsspørsmålene.

Avslutningsvis i kapittel 7, vil jeg oppsummere og konkludere problemstillingen, samt anbefale videre forskning på og rundt temaet.

1.5 Case: “Sarah”

«Sarah» bor i en jordhytte i landsbyen. Like ved jordhytten står et fundament av mursteiner – Sarah forteller at dette skal bli huset til familien, når hun får råd. Sarah er gift og har flere barn, samt noen barn hun tar vare på for søsteren til ektemannen som har gått bort på grunn av HIV. Noen av hennes hverdagslige oppgaver består av å lage mat, vaske og stelle barna, koste uteplassen, arbeide på jordstykket til ektemannen hvor de dyrker mat, stelle husdyrene og passe på at alt er organisert (skole, vannhenting ol.). Ektemannen hennes er syk, hun er usikker på hvilken sykdom, men noen dager trenger han medisiner, men dette er svært dyrt. Noen av jentene hennes er derfor ikke prioritert ved skolegang sier Sarah, også fordi de må hjelpe til i hjemmet.

Sarah forteller at dagene er svært travle og at uansett hvor tidlig hun våkner, har hun ikke nok tid. Heldigvis får hun god hjelp av den eldste datteren sin med barnestell og -pass. Hun forteller at hun ofte kommer for sent til arbeidet sitt og at det begynner å bli kritisk for å få fortsette arbeidet. Hun sier de har gitt henne flere advarsler i form av at «de ikke har rom for «*African time*»».

Sarah sier at hun begynte i organisasjonen når ektemannen ble syk og familien trenger penger. Ektemannen blir omtalt som «*head of the family*» og familiens «*decisionmaker*», og at

hennes tre eldste sønner bestemmer dersom far er for syk en dag. Sønnene er tradisjonelt oppdratt forteller Sarah. Ektemannen har sagt hun får arbeide dersom alle hennes oppgaver er utført før hun går på jobb, og at lunsj og middag blir servert til vanlig tid. Dersom oppgavene ikke blir utført forteller hun at både ektemannen og sønnen kan bli svært sinte, og ved noen tilfeller har hun ikke kunnet kommet på jobb på grunn av blåmerker eller smerter.

Hun forteller at: «vi blir fortalt gjentatte ganger at *African time* ikke gjelder når man har en arbeidsplass å forholde seg til, noen ganger får man også advarsler og blir utrygg om vi får lovt å jobbe videre» (Deltaker av forskningen). Sarah opplever ikke at organisasjonen har forståelse for kvinnens hjemlige situasjon, og at de antar at det er kulturelt betinget at hun er for sen. På spørsmål om hun har forklart hvorfor hun er sen til organisasjonen svarer hun at det er en privat sak mellom seg og ektemannen, men at hun har fortalt at hun har det travelt før jobb.

Sarah sier organisasjonen har anbefalt henne å bli bedre på å fordele de domestiske oppgavene mellom seg selv, ektemannen og barna. Sarah gjentar i flere tilfeller at hun svært gjerne ønsker at alle jentene sine skal få skolegang og mulig utdanning, da hun selv ikke fikk mulighet til dette og verken kan skrive eller lese noe særlig. Likevel sier hun at dersom hun blir nødt, for at familien skal klare seg økonomisk, og at hun skal få fortsette å arbeide, må flere av jentene avslutte skolegangen og hjelpe til hjemme i stedet.

2 Bakgrunn

I dette kapittelet legger man grunnlaget for konteksten i oppgaven. Herunder de kulturelle og tradisjonelle kjønnsrollene som kommer til syne i Uganda. Videre skisseres bistandsorganisasjonene som er aktuelle for avhandlingen, og som kvinnene er deltakere av, og strategiene organisasjonene bygger på.

2.1 Kjønnsroller i Uganda

“Ugandan society has cultural rules that determine the gender identity, expression, and role of its members” – Kefa M. Otiso (2006, s. 81)

Religion

Uganda er et svært religiøst og konservativt forankret land skriver Otiso (2006, s. 21). Videre skriver han at de aller fleste tror på *noe*. Otiso (2006) henviser ofte til «unlike in the west [...]» i hans setninger, hvor han fortsetter å skrive om religion og livssyn i Uganda. Han skriver at uavhengig av trosretning, er de fleste religionene i Afrika basert på African Traditional Religions (heretter ATR). ATR betegnes som den religion som preget Afrika før vestlige misjonærer ankom, og bygger på ivaretagelse av den afrikanske kultur, ritualer og tradisjoner, som lojalitet til forfedre. Likevel oppgir Otiso (2006, s. 22) at hele 85 % av den ugandiske befolkningen er kristne, og om lag 12 % muslimer. Videre skriver han at den tradisjonelle retningen ATR legger føringer for hvordan kjønnsrollene, hierarki og lignende er den dag i dag.

Kjønnsroller

Marit Melhus (Eriksen 1989) skriver i artikkelen *Kjønn, kultur og tilpasset teknologi – en begrepsverden* i boken *Hvor mange hvite elefanter* at kjønn er en sosial relasjon, og ikke kan

reduseres til en biologisk eller seksuelt betinget faktor. Hun skriver videre at kjønn er hierarkisk oppbygget og at i de fleste delene i verden er kvinnen rangert lavere enn menn.

Karina Hestad Skeie (2011) skriver i sin artikkel i boken *forståelsens gylne øyeblikk*, at i de fleste samfunn er kjønn et viktig klassifiseringsprinsipp, og at man gjerne skiller mellom biologiske kjønn og sosialt konstruerte kjønn (Drønen m.fl. 2011). I denne forskningsoppgaven vil betydningen av hva som oppfattes som mannlig og kvinnelig kjønnsidentitet være vesentlig. Altså hva som anses som korrekt mannlig og korrekt kvinnelig adferd, ofte avhengig av historiske, kulturelle og sosiale faktorer (Drønen m.fl. 2011).

I Uganda ser vi tydelige tradisjonelle kjønnsroller. I all hovedsak har kvinner ansvar for det domestiske, noe som omfatter dyrking og arbeid på åkeren, matlaging, hente vann, ansvar for barn og familie med mer. Hvor menn derimot, i den ugandiske kulturen, skal være en representant ved sosiale sammenhenger og beslutningstaker i familien (Otiso 2006).

Mye grunnet dårlig økonomi i rurale områder, blir guttene prioritert ved skolegang, dette er igjen fordi jentene blir tatt ut av skolen for å hjelpe til i hjemmet. Dette anses som god opplæring frem til jentene skal giftes bort (Otiso 2006). Guttene får derimot mulighet til skolegang og utdanning.

Menn har også større bevegelsesfrihet. Det vil si, ingen kvinner er nektet å gå hvor de ønsker, men indirekte skal kvinnen være hjemme, hvor mannen blant annet kan dra ut på besøk eller på andre utflukter. Videre skriver Otiso (2006) at kvinnene er underrepresentert i de fleste sosiale og politiske avgjørelser. Dette gjelder også på hjemmebane, hvor de fleste menn tar beslutninger uten å konsultere med konen først.

Kvinnene har flere andre ulemper, mange som stammer fra tradisjon og kultur som omhandler arv. Færre kvinner har mulighet til å eie land selvstendig, noe som ofte stammer fra at det er eldste sønn som arver landet til familien, og at man ellers ikke har råd til dette. Det er gitt at kvinnene får tilgang til, men ikke eierskap til, land gjennom ekteskap eller andre menn i familien. Det er faktisk slik at dersom ektemannen dør, så vil eiendommen i flere tilfeller gå til en mannlig nær slektning av mannen, jo mindre hun har en voksen sønn som kan arve

eiendommen (Otiso, 2006). Videre nevner Otiso (2006) at kvinnene blir ansett som en del av ektemannens "eiendom". Ektemenn fungerer som familiens overhode.

2.2 Women Empowerment som strategi i bistandsarbeid

Norge har siden 1952 hatt statlig fond som har vært øremerket «*hjelp til underutviklede land*». Det hele startet med India, også kalt *Indiafondet*, og ble videre utvidet til å gjelde andre land også. I 1963 omfattet dette Afrika, og det første fredskorpsdeltakerne reise til Uganda samme år (Nettstedet Norad).

Norad sin første resultatrapport utgitt i 2007, omtaler kjønnsforskjeller som tradisjonelle og kulturelle strukturer som setter grenser for kvinners deltakelse og makt, og for hvilken rolle kvinner og menn skal ha. Videre skriver de at mannsdominansen er sterk og vanskelig å gjøre noe med på kort sikt, og at menn trolig kan ha sterke interesser for å bevare og forsvare denne kulturen. Resultatrapporten skriver også at i flere afrikanske samfunn har oppløsningen av tradisjonelle strukturer gjort kvinner desto mer utsatt for overgrep enn tidligere. Derav blir arbeidet bistandsorganisasjoner gjør, samt øremerking av fondene, desto viktigere (Norad 2007).

Resultatrapporten til Norad i 2015 henvender seg til *Kvinnens rettigheter og likestilling*, her peker de på viktigheten av bistand som bidrar til at jenter og kvinner får utdanning, helsehjelp, strøm, vann, kapital, og hvordan dette lager store ringvirkninger for familien rundt seg.

Tore Westberg (2019) inviterer til debatt i sin artikkel *Den afrikanske macho-kulturen hindrer likestilling* publisert på det uavhengige nettstedet panoramanyheter. Westberg stiller spørsmål til om ikke vestlige bistandsorganisasjoner tør å kritisere den afrikanske macho-kulturen. Han

skriver: «*Bistandsdebatten er full av stoff om hvor viktig kvinnens rolle er i utviklingen på dette kontinentet. Men hvorfor er det ingen som tør å ta tak i den tradisjonelle afrikanske mansrollen?*»

Som et tilsvarende svar til denne artikkelen, skriver generalsekretær i Plan International Norge, Kari Helene Partapuoli (2019), at de arbeider med opplæring av både jenter, gutter, menn og kvinner, og om konsekvenser ved diskriminerende kjønnsroller, makt, ulikheter og rettigheter. Videre skriver hun hvordan dette må implementeres til at de lokale i samfunnet eier dette selv, og selv ønsker å arbeide for å fremme likestilling – etter bevisstgjøring og opplæring av organisasjonen.

Denne avhandlingen dykker ned i lokale kvinners perspektiver, hvor de alle er deltakere i ulike vestlige bistandsorganisasjoner. I henhold til Sikt sine retningslinjer, er organisasjonene ikke navngitt for å garantere deltakerne sin anonymitet i oppgaven. Likevel er det et stort fellestrekk ved bistandsorganisasjonene, alle fronter “å styrke kvinners posisjon i lokalsamfunnet” og omtaler seg selv som et kvinnerettelig tiltak. Women Empowerment står altså i fokus og er veiledende strategi for arbeidet. Gjennom de ulike organisasjonenes nettsted, står det flere begrunnelser for hvorfor dette er viktig. De fleste av disse begrunnelsene finnes også på nettstedet til UN Women:

I artikkelen «*How gender inequality and climate change are intervonected*» (UN Women 2022) kommer det frem at ulikheter og problematikken rundt likestilling, samt klimakrisen er de fremste utfordringene i vår tid. At dette utgjør en trussel for levekår, helse, trygghet og sikkerhet for kvinner og jenter rundt i verden. Dette begrunnes deriblant ved at desto flere kvinner er avhengig av lokale, naturlige ressurser enn menn, til tross for at tilgangen til land er i guttenes favør. Avhengigheten til de lokale ressursene kommer blant annet av at gutter er prioritert ved utdanning, og ofte emigrerer til større byer, mens jenter og kvinner hovedsakelig forblir i landsbyene og «tar vare på det domestiske». Kvinner i utviklingsland, har ofte jordbruk som sin eneste inntekt og matsikkerhet. Ved for eksempel tørke eller regntider, står hele deres mat- og økonomiske grunnlag i fare. Ifølge artikkelen er dette også enda en grunn til at jenter i disse periodene ofte må forlate skolen for å hjelpe til med å redde

det som reddes kan. Det trekkes også frem at både tørke- og regntidene bli desto mer ekstreme og uforutsigbare enn tidligere (UN Women 2022).

FN, *Commission on the Status of Women* publiserte i 2022 en rapport om hvordan oppnå kjønnslikestilling og myndiggjøring av alle kvinner og jenter med fokus på politikken rundt klimaendringer. Denne rapporten konkluderer med at det bør være en enda større andel av offentlige bistandspenger som gis til kvinnerettede tiltak, som arbeider inn mot Women Empowerment. Herunder alt fra arbeid med å anerkjenne kjønnsulikhetene, utvikling av bærekraftige prosjekter, til å arbeide for å få kvinner inn i statlige beslutningsorgan.

I 2012 publiserte The World Bank rapporten *World Development Report 2012*, om “*Gender Equality and Development*” hvor det kommer frem at der hvor kvinner har større kontroll over husholdningens økonomi, fører dette til større investering i barna gjennom økt antall år på skole, mer penger på mat til familien, styrket barnehelse med mer. Videre viser også samme rapport at hvor kvinner har tilgang til utdanning og helsetilbud, så gir dette positive ringvirkninger til barna deres gjennom økt vaksinerings blant barna, lavere barnedødelighet, bevissthet rundt kosthold og lignende. Til slutt viser også rapporten at kvinner som har egen inntekt, har større mulighet til å komme seg ut av voldelige forhold som igjen har konsekvenser for barnas kognitive adferd og helse.

Publisert i panoramanyheter, tar også Gro Lindal (2017) for seg dette i artikkelen “*Uten kvinners økonomiske utvikling og rettigheter oppnås ikke FNs bærekraftsmål*”. Hun skriver at Norge, i 2014 brukte rett over 2,3 milliarder kroner på prosjekter hvor kvinner og likestilling er primærobjekt, samtidig som det ble brukt om lag 5 milliarder på prosjekt som hadde dette som delkomponent. Totalt utgjorde dette 32 prosent av hele bistandsbudsjettet. Videre skriver hun at Norge må enda mer på banen for å kunne nå FNs Bærekraftsmål innen 2030, og at noen av hindrene for å få til dette er basert på kvinnes økonomiske rettigheter, lønnsforskjeller, manglende rett til å eie land, manglende arverettigheter, og manglende rett til å ta seg jobb uten tillatelse fra ektemenn eller andre mannlige familiemedlemmer.

Bistandsorganisasjonene som omtales i denne avhandlingen, er ulikt drevet, men med samme mål og visjon. Organisasjonene kan rammes inn som følgende:

- En organisasjon er en nasjonal og lokal organisasjon som har en større internasjonal vestlig paraplyorganisasjon som bestemmer til hva, og hvor de økonomiske midlene skal brukes. Her er noen av kvinnene ansatte i administrasjonen.
- Tre organisasjoner er vestlige NGO, ikke-statlig organisasjon. Her arbeider kvinnene enten med entreprenørskap ved hjemmet, eller i kvinnegrupper på en bestemt lokasjon med oppmøteplikt. Kvinnene som har oppmøteplikt, forholder seg til vestlige ledere og tolkebruk.

3 Teori

I dette kapittelet tar jeg for meg den teoretiske referanserammen til oppgaven. Hammersley og Atkinson (2012), skriver at en begrensning i etnografisk forskning er at man bare studerer et mindre antall tilfeller, og man derfor kan være i tvil om hvorvidt disse funnene da er representative for majoriteten. Derfor bygger man opp under oppgaven med relevant litteratur. Herunder kjennskap til kulturforståelse, hvordan man kommuniserer på tvers av kulturer og hvordan man oppnår «*gylne øyeblikk*». Dette er relevant kunnskap som gjelder kulturmøtene som oppstår når kvinnene fra rurale områder i Uganda, møter en vestlig bistandsorganisasjon.

3.1 Kultur og kulturell endring

Tord Larsen (1989) skriver i boken *Hvor mange hvite elefanter* at kultur kan ses på som et fond av kunnskap om den dagligverden vi omgir oss, som gjør at vi kan bevege oss i den med en selvfølgelig kompetanse (Eriksen 1989, s. 19). Videre skisserer han hvordan vi, i besittelse av et sosialt kart, tillater oss å navigere oss gjennom det sosiale landskapet som viser til hva slags mennesker som finnes, hva vi kan forvente av dem, og hva de kan forvente av oss. Alt dette tilegner vi oss gjennom samspill med andre medmennesker innenfor et kulturelt fellesskap (Eriksen 1989).

I boken *Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold – fra utsikt til innsikt* tar Olav Kasin (2008) for seg hvordan kultur kan bli brukt som årsaksforklaring på ulike sosiale fenomener. Altså at personers handlinger forklares med at «det er deres kultur» (Otterstad red. 2008). Kasin kaller dette for «*kulturalisering*»; at man bruker én referanseramme om forhold som burde vært forklart på flere ulike måter, med mange forskjellige utgangspunkt og perspektiver. Videre skriver han hvordan vi slik kan være med å skape negative stereotyper fremfor nyanserte analyser (Otterstad red. 2008).

Etnosentrisme brukes når man er tilbøyelig for å benytte sin egen kultur som målestokk for hvordan man forstår den andre kulturen. Videre er etnosentrisme ofte koblet sammen til

etniske stereotypier. Etniske stereotypier er forenklet og lite nyanserte oppfatninger av mennesker som tilhører andre folkeslag, som videre kan føre til diskriminering og undertrykkelse (Schieffloe 2011).

Som et motstykke til kulturalisering har vi også *interseksjonalitet*. Begrepet interseksjonalitet ble brukt for første gang av juristen Kimberle W. Crenshaw i en artikkel i 1989 for å belyse hvordan diskrimineringen av afroamerikanske kvinner ikke ble fanget opp av det amerikanske antidiskrimineringslovverket (Crenshaw 1989). I etterkant av lanseringen av begrepet, har interseksjonalitet stått sentralt i kjønnsforskningen og feminismen både internasjonalt, men også i Norge (Stuen 2021).

Ann Merete Otterstad (2008) skriver at begrepet interseksjonalitet benyttes som analyse for å forstå subjektets vilkår utfra hvordan kategorier (rase, kjønn, kropp osv.) flettes sammen i dynamiske prosesser (s. 152). Begrepet kan altså gi antydninger til hvordan bruk av kategorier/stereotypier kan posisjonere subjektet som annerledes og/eller marginalisert. Likeså skriver Otterstad (2008) at interseksjonalitet også kan brukes som forståelse til å se kritisk på hvordan det er å bli beskrevet som en annen, om diskriminering og stereotypier.

Diskriminering betyr å gjøre forskjell, skjelner eller gi en ufordelaktig særbehandling (Dahl 2015). Det finnes ulike former for diskriminering. Indirekte diskriminering tar for seg hvordan man stiller betingelser som gjelder alle personer, når kravet er slik at det egentlig bare er en mindre del av en særlig gruppe som kan oppfylle betingelsen (Dahl 2015 s. 233).

Direkte diskriminering er ifølge Dahl (2015) når man behandler en person dårligere enn andre i samme gruppe som vedkommende hører til (s. 232). Stereotypi blir definert som å putte folk i bås, altså en kategorisering av mennesker eller grupper av mennesker som har enkelte fellestrekk (Dahl 2015 s. 66).

I de fleste mellommenneskelige møter er betydningen av personens kulturelle bakgrunn av vesentlig art, enten det omfavner stereotypier eller fordommer vi tar med oss inn i møtet (Skytte 2008). Skytte (2008) presenterer tre former for kulturforståelse: *Evolusjonistisk kulturforståelse*, *relativistisk kulturforståelse* og *kontekstuell kulturforståelse*. Disse

kulturforståelsene kan skissere og legge til grunn for hvordan man møter mennesker ut ifra egne tanker om ens egen kultur. Dette blir derfor sentralt i denne oppgaven, da det både gjennom forskningsprosessen foregår et slikt møte, og enda viktigere, fordi avhandlingen forsker på hvordan disse lokale og tradisjonelle kvinnene sine møter moderne og vestlig organisasjoner.

Evolusjonistisk kulturforståelse innebærer at man ser den kulturelle og samfunnsmessige utviklingen som stigende, og at den til nå har nådd sitt midlertidige høydepunkt i dagens vesteuropeiske og nordamerikanske land (Skytte 2008).

Relativistisk kulturforståelse baserer seg på å forstå ulike kulturer på deres egne premisser, og at det finnes flere likeverdige løsninger på livets grunnleggende problemer (Skytte 2008, s. 22).

Kontekstuell kulturforståelse omfatter at karakteristiske trekk ved etniske grupper skapes under spesifikke forhold, som historiske, sosiale eller politiske omstendigheter. Etniske grupper er betinget av den lokale situasjonen framfor «noe opprinnelig og fundamentalt» (Skytte 2008). Ved en slik forståelse blir man oppmerksom på at mye av de konkrete kulturelle trekkene ved et menneske, blir dannet gjennom samspillet med det konkrete lokalsamfunnet personen inngår i.

Selv om oppgaven legger til grunn Hylland Eriksen sin beskrivende definisjon av kultur, utelukkes det likevel ikke at kultur er dynamisk. Ut ifra denne definisjonen kan man tenke at mennesker eller grupper har enkelte trekk til felles. Videre kan vi da definere interkulturell kommunikasjon som en «prosess som innebærer utveksling og fortolkning av tegn og meldinger mellom mennesker som representerer ulike kulturelle fellesskap som er så forskjellige at deres tilskrivning av mening påvirkes» (Dahl, 2015 s. 85).

Tverrkulturell kommunikasjon er når vi sammenligner kommunikasjonsmåter på tvers av kulturelle skillelinjer, hvor man forsøker å finne en akseptabel fortolkning av fenomener i livet (Dahl 2015).

3.2 Hermeneutisk perspektiv på interkulturell kommunikasjon

Hans Georg Gadamer (1900 – 2002) er kjent for sine utbredte teorier som omhandler å fortolke og å skape mening, noe som kalles *hermeneutikken*. Gadamer's fokus var dog ikke rettet mot interkulturell kommunikasjon, men forståelsen av tekst og tegn. Likevel er hans filosofi blitt brukt som byggesteiner innenfor interkulturell forståelse. Gadamer forsøker altså å belyse hvordan forståelsen fungerer, og hvordan vi er bærere av bestemte fordommer. Vi er bærere av disse fordommene på grunnlag av at samtlige som forsøker å forstå noe, er bestemt av sin kultur og tid, og at disse fordommene ikke er i veien for å skape forståelse (Gadamer 1990).

En av de som har tolket Gadamer er Øyvind Dahl. I boken «møter mellom mennesker» (2015) skriver Dahl at gylne øyeblikk åpner for ny forståelse. Videre skriver han at *forståelsens gylne øyeblikk* er det øyeblikket man forstår at man ikke forstår, og dermed starter en prosess som gradvis forandrer vår måte å tolke oss selv, samt verden rundt oss på (Drønen m.fl. 2011).

Øyvind Dahl sin kulturfiltermodell er en prosessmodell som tar høyde for den dynamiske forståelsen av kultur. Samtidig viser den også tydelig hvilke utfordringer som kan oppstå ved ulike tolkninger fra det Dahl velger å kalle ulike kulturelle referanserammer (Dahl 2015).

Dahl (2015) legger til grunn at interkulturell kommunikasjon er en prosess som innebærer utveksling og fortolkning av tegn og meldinger mellom mennesker, og for at kommunikasjonen skal kunne lykkes, må det tolkning til. Dahl (2015) vektlegger altså fortolkningsprosessen hos begge sider av meldingen i kommunikasjonsprosessen (Drønen mfl. 2011).

Dahl (2015) skriver også at: «Kommunikasjon er å skape et fellesskap», tolken vil derfor også være en del av denne prosessen. Gentile m.fl. (2001) hevder at flere tenker at tolkning hovedsakelig handler om språk fremfor kommunikasjon, og at andre relevante elementer derfor blir oversett. Tolking handler om å medvirke til kommunikasjon mellom to eller flere parter (Jareg og Pettersen. 2017). Samtaler med tolk involvert skiller seg derfor ut ved at budskapet går gjennom et ekstra ledd: først skal tolken fortolke budskapet fra avsender, og deretter skal mottaker fortolke budskapet videre fra tolken (Jareg & Pettersen 2017). En

utfordring ved dette er at til tross for at budskapet er tolket nært ved originalytringen, har man ingen kontroll over hvordan budskapet er oppfattet av mottakeren.

Dahl (2015) skisserer også i boken «*møter mellom mennesker*» hvordan vi bruker verbal og nonverbal språk for å komme i kontakt med hverandre, og hvordan dette er et sentralt tema når man studerer interkulturell kommunikasjon. Herunder tar han for seg hvordan mennesker bruker språket, og hvordan det å lære språk åpner en port til nye univers. Her skriver Dahl (2015) at å lære et nytt språk kan åpne for andre måter å tenke på, andre måter å forstå på og hvor man får innsikt i en ny kultur.

3.3 Makt

Dahl (2015 s. 126) definerer makt som: «Evnen til å kontrollere hva som skjer, få ting til å skje og blokkere ting som ikke skal skje». En slik definisjon omhandler relasjonen mellom mennesker og konteksten den spilles ut i. Videre skriver Dahl (2015) at det som gjør at maktbegrepet er så essensielt i interkulturell kommunikasjon, er at makt ofte er muligheten til å få igjennom sin egen vilje, tross for at personen en utøver makt over ellers ikke ville ha gjort det. At en part i kommunikasjonen har mulighet til å fremme egne interesser tross for at det går ut over andre.

Det finnes flere typer makt, som veldig mange er relevante i denne avhandlingen. Noen av de som går igjen er (Dahl 2015, s. 128):

Økonomisk makt innebærer at økonomien setter rammer for hvordan man kan planlegge sine liv.

Sosial makt omhandler hvilken status man har i samfunnet, bestemt av for eksempel kjønn, alder, rolle også videre.

Organisasjonsmakt er at denne setter premisser for medlemmenes muligheter til frie valg, som instruksjoner og retningslinjer.

Dagsordenmakt er makt til å bestemme hva som skal stå i fokus, samt prioriteringer man skal foreta.

Religiøs makt er at religiøse ledere kan bruke sin posisjon til å lage krav og rammer rundt livsførselen, religionsutøvelsen og moralen til menighetsmedlemmene.

Omsorgsmakt er når en omsorgsperson utøver makt over «den svakere parten».

Språkmakt er den som behersker majoritetens språk, har makt over den som ikke har tilstrekkelig med språkkunnskaper.

Avmakt er når man ikke har makt over egen livssituasjon, og er avhengig av andre.

Schifloe (2011) skriver at *maktdistanse* er et uttrykk som brukes for hvilken grad de som har mindre makt og innflytelse i et samfunn eller i en organisasjon, forventer og godtar at makten er ulikt fordelt (s. 168).

Sosiologen Stein Bråten har definert modellmakt som et skille mellom aktører som er *modellsterke* eller rike på forestillinger og begreper om et bestemt saksområde, og aktører som er *modellsvake* eller fattige på relevante forestillinger (Drønen m.fl., 2011). I denne teorien belyser han ulikheten som kan være gjeldende i en dialog hvor den ene parten setter premissene for den virkelighetsforståelsen som ligger til grunn for kommunikasjonen (Drønen m.fl., 2011 s. 42). I avhandlingen her vil vi treffe ulike former for makt i ulike relasjoner. Denne teorien kan være gjeldende både i møte med den vestlige organisasjonen som setter premissene for virkelighetsdefinisjonen, som gjerne vil forvente at arbeidstakerne tilpasser seg den. Vi kan i så tilfelle si at organisasjonen har modellmakt over arbeidstakerne.

3.4 Globalisering, modernisering og bistandsarbeid

Verden blir stadig mer globalisert i den form at tidligere faste grenser samfunn imellom blir visket ut, og de kulturelle forskjellene mer utydelige (Hylland Eriksen 2011). Som følge av blant annet økt internasjonalisering av kapital, internasjonal handel og nyere teknologi blir avstandene i verden krympet. Likevel er det ikke slik at alle har tilgang på disse moderniseringene, som for eksempel noen rurale områder i Uganda. Moderniseringsprosessen kjennetegnes ved at den har økonomisk vekst som kjerneelement. Utviklingsøkonom Walt Rostow (1965) var en eksponent for denne prosessen som bygger på en evolusjonistisk tilnærming til utviklingen av fattige land i verden (Drønen m.fl., 2011). Rike land i nord, gir til fattige land i sør, og på denne måten ligger det i tilnærmingen at fattige land etter hvert «tar igjen» den mer utviklet delen av verden. Videre har også forestillingen om at vestlige samfunn som overlegne alle andre samfunn preget moderniseringstilnærmingen (Drønen m.fl., 2011). Motstykket til Rostow er Lenins og Trotskijs analyser av imperialismen, som legger vekt på at fattige land i sør fortsatt blir «mentalt kolonisert» og ikke vinner på avhengigheten som skapes til «de rike land i nord» (Drønen m.fl., 2011).

Otiso (2006) skriver at Uganda er et jordbrukssamfunn med ca. 75 prosent dyrkbar jord. Tross for dette er det lite som er i organisert dyrking, og de aller fleste ugandere livnærer seg av jordbruk (Otiso 2006). Jordbruk er altså livsgrunnlaget for over 70 prosent av befolkningen i Uganda, og ca. 56 % av arbeidsstyrken er kvinner. Sett i lys av kjønnsroller, så er dette nok en av faktorene til at kvinner er avhengig av menn, da de som nevnt innledningsvis, ikke har rett til å eie jord. Tilgangen deres til dyrkbar jord er altså gjennom menn.

Arne Olav Øyhus (1989) skriver i artikkelen *Biståeren og det gåtefulle folket* i boken *Hvor mange hvite elefanter?* At bistandsarbeid er en integrert del av den generelle handel- og utenrikspolitikken, og at Afrika derfor er avhengig av den internasjonale innflytelsen. Videre skriver han at vestlig bistand har bidratt til å opprettholde og befeste maktforhold, samt svekket den innenlandske produksjonen (Eriksen 1989). Øyhus tar for seg hvordan man forsøker å påføre våre vestlige teknologiske metoder i andre samfunn, uten å ta høyde for, eller være bevisst på den kontekst man er i. Deretter går han inn på at det som oftest er små organisasjoner som oftest lykkes med sin bistand. Dette begrunner Arne Olav Øyhus, som at

siden disse små organisasjonene har større fleksibilitet, er tettere på lokalbefolkningen og deretter lettere kan justere arbeidet ut fra de lokale forutsetningene og hensynene.

Schifloe (2011) skriver i boken *mennesker og samfunn* hvordan alle kulturer har en materiell forankring og at disse kulturene også er bærere av teknologi i form av redskaper og kunnskaper som brukes i produksjon av varer og tjenester. Videre skriver han at når ulike kulturer sammenlignes, blir teknologi ofte et klassifiseringsgrunnlag.

Kanyesigye (2014) skriver i artikkelen *the Impact of Globalization on the Rural Poor in Uganda* at $\frac{3}{4}$ av verdens fattigste befolkning bor i rurale områder, hvorav de fleste er bønder som «sitter fast» i en vond sirkel bestående av dårlig tilgang på markedet, liten lønn og sesongbasert arbeid. Videre skriver han at som resultat av globalisering av rurale områder i Uganda, så har flere fattige bønder fått tilgang på det han kaller «globale verktøy». Globale verktøy beskriver han som telefon, internett og transport. Gjennom denne tilgangen har bøndene nå mulighet for å markedsføre deres produkter. Kanyesigye (2014) tar også for seg den vestlige kulturelle påvirkningen på rurale områder, som blant annet har bidratt til at flere velger å få færre barn enn tidligere.

3.5 Entreprenørskap

Naijuka (2016) arbeider som forskningsassistent ved *Uganda Women Entrepreneurship Program, Ministry of Gender, Labour and Social Development* og skriver i artikkelen, *Entrepreneurship impact to Ugandan women empowerment* om hvordan mindre registrerte entreprenørskap utgjør en stor betydelig del for økonomien, men at få av disse vokser seg større. Om lag 31 til 38 prosent av disse er eid av kvinner. Videre tar han for seg hvordan *Ministry of Gender* arbeider for å utvikle kompetansen innenfor ulike former for entreprenørskap. Ved juni 2015 hadde de fulgt opp 71 866 personer, hvor 3211 var kvinner. Videre skriver Naijuka (2016) at de derfor har kvinner som målgruppe. Han skriver også om hvordan kvinner trenger styrket kunnskap om hvordan drive små forretninger og hvordan få tilgang på markedet.

Pontus Engstrøm (2016) baserer sin doktoravhandling på Professor Yunus sine uttalelser og arbeid med mikrolån som siden førte til at Professor Muhammad Yunus og Grameen Bank mottok nobel prisen i 2006. Professor Yunus mente at tilgang til kreditt er en fundamental menneskerettighet, og derfor etablerte Grameen Bank som gav ut mindre lån tilpasset mottakeren, samt basisopplæring av grunnleggende økonomiske prinsipper (Gradin 2007). Engstrøm (2016) ønsket videre å se om dette virkelig var så revolusjonerende innen fattigdomsbekjempelsen og førte til økt økonomi. I sin doktoravhandling skriver han blant annet at mikrolån og entreprenørskap ofte ikke klarer å vokse seg store nok til at det utgjør en særlig forskjell på makro- og mesonivå. Videre tar han for seg at ulike årsaker til disse hindrene for utvikling kan bestå av konkurransen på markedet, transaksjoner av penger som ofte er dyr siden pengene ofte ikke er tilgjengelige, samt tilgang på kunnskap om hvordan styre forretninger.

Norad (2015) presenterte i artikkelen *Kvinnelige gründere skaper arbeidsplasser i utviklingsland* hvordan kvinner fikk opplæring i entreprenørskap, sparing og investering og videre klarte å utvide sine bedrifter, økt produktivitet samt skapt flere arbeidsplasser. De skriver om en fase av prosjektet hvor nært 4000 deltakere, hvorav 90 prosent kvinner, fikk til en økning på omsetningene på 80 prosent. Kvinnene i landsbyene økte omsetningen med 200 prosent. Videre førte dette til bedre matsikkerhet og økte inntekter til husholdningen i tillegg til at det ble skapt over 700 nye arbeidsplasser (Norad 2015).

Bistandsaktuelt (Zachrisen og Mweninguwe, 2022) publiserte relativt nylig en artikkel om hva lokale bistandsarbeidere tenker om bistandsgiverne sine føringer for bruk av økonomiske midler. Zachrisen og Mweninguwe (2022) tar for seg hvordan lokale ugandiske bistandsarbeidere sier at de internasjonale bistandsgiverne tar for lite hensyn til hva lokale aktører sitter med som kunnskap, samt legger for høyt press på hvordan de økonomiske midlene skal benyttes. Det kommer frem blant annet et eksempel om mangel på potet i et område i Uganda, hvor det internasjonale kontoret basert i Kampala, hovedstaden i Uganda, velger å sende en bil med settepotet 400 km fra Kampala til området, og når de kommer frem er over halvparten ubrukelige (Zachrisen og Mweninguwe 2022).

4 Metode

I dette kapitlet tar jeg for meg valg av metode og det vitenskapsteoretiske grunnlaget som setter rammene for forskningen. Dette vil belyse fremgangsmåten som er valgt i besvarelsen av problemstillingen. Herunder hvordan dataen er samlet inn, hvilke etiske hensyn som er tatt, og ulike vurderinger som er gjort for å sikre oppgavens reliabilitet og validitet.

4.1 Vitenskapsteoretisk grunnlag

Tolkningen, og den forståelsen av dataen som vi utvikler oss gjennom forskningsprosessen, bør ses i sammenheng med den forforståelsen vi bringer med oss inn i prosjektet (Thagaard, 2018). Thagaard (2018, s. 33) skriver videre at man ikke kan beskrive og kategorisere hendelsesforløp uten å samtidig tillegge hendelsen en mening, og at man derfor kan se tolkning og analyse som to sider av samme prosess.

4.1.1 Fenomenologisk design

Fenomenologi er studien av «levet erfaring» (Thidemann, s. 72. 2019). Forskeren forsøker å forstå fenomenet slik deltakerne beskriver sine egne erfaringer av det, målet er at man skal øke forståelsen og innsikten i deltakernes livsverden: «Livsverden er grunnlaget for vitenskapelig kunnskap. Livsverden er verden slik den fremstår for oss i vår praktiske omgang med tingene, i våre daglige og mellommenneskelige aktiviteter» (Thidemann 2019, s. 72). Å utføre dybdeintervju gir deltakerne mulighet til å utdype sine egne erfaringer og for forskeren å kunne få en dypere forståelse av opplevelsene deres. Sentralt innen fenomenologien er altså at man antar at realiteten er slik folk oppfatter den, samt at man utforsker den mening personer tillegger erfaringene sine av fenomen (Thagaard 2018). I en studie som denne vil man forsøke å beskrive de trekkene som menneskene opplever som like. De felles erfaringene deltakerne har kan gi oss grunnlag for en generell forståelse av fenomenet (Thagaard 2018 s. 36).

4.1.2 Hermeneutisk design

Hermeneutikken er en vitenskapelig tilnærming og metodetradisjon som tar for seg betydningen av å fortolke folks handlinger gjennom å sette søkelys på et dypere meningsinnhold enn det som er umiddelbart innlysende (Thagaard 2018). Det finnes ikke en egentlig sannhet, men at man kan tolke fenomener på ulike måter. Dette er også utvidet til å benyttes på avlesing og fortolkning av sosial samhandling, og som en inngang til etnografisk forskningsmetode. Da dette handler om å fortolke både informanter og respondenters tale og handling i lys av situasjon og kontekst.

Thagaard (2018) beskriver det som å «lese» kultur som tekst: «Tolkningen av intervjuetekster kan ses på som en dialog mellom forsker og tekst hvor forskeren retter oppmerksomheten mot meningen tekster formidler» (Thagaard 2018, s. 37). Vi kan da se på dette som at forskeren ikke bare gjengir utsagn, men også hva som kanskje mentes med utsagnet. Ofte vil disse fortolkingene stamme fra hvilke forforståelser forskeren sitter inne med: «en god fortolkning er en fortolkning som «treffer»» (Thagaard 2018, s. 37). I denne oppgaven er man som forsker altså opptatt av blant annet personenes egne opplevelser av kjønnsroller, ikke bare kjønnsrollene i seg selv.

4.2 Etiske hensyn

Oppgaven er i samsvar med Sikt sine retningslinjer ved forskning. Sikt skriver blant annet at:

«Forskere har ansvar overfor alle personer som inngår i eller deltar i forskning. Forskere skal respektere deres menneskeverd og ta hensyn til deres personlige integritet, sikkerhet og velferd. Forskningsdeltakere skal som hovedregel være informert og samtykke til å delta i forskning» (Nettstedet: Sikt.no)

Innenfor kvalitativ forskning har vi tre viktige etiske retningslinjer som er etterfulgt under hele undersøkelsen: informert samtykke, konfidensialitet og konsekvensen av at informantene

deltar i studien. Deltakeren skal også vite at han eller hun kan trekke seg når som helst fra studien, uten konsekvenser.

Informert samtykke innebærer at forskeren har gitt tilstrekkelig informasjon om hva som undersøkes, formål, finansiering, tilgang av data, hvordan informasjonen vil bli brukt og følgende av å delta (Thagaard 2018). Likevel kan det i noen tilfeller være vanskelig å gi tilstrekkelig med informasjon av studien uten å påvirke deltakerens svar. Videre er det viktig å reflektere gjennom hele forskningsprosessen, hva informert samtykke innebærer for dem som deltar.

Konfidensialitet handler om å beskytte deltakerne i slik grad at opplysninger lagres på en forsvarlig måte, og at individer anonymiseres (Thagaard 2018). Dette er også et viktig punkt slik at deltakeren kan føle seg trygg, og kan åpne seg om sensitive temaer, tabuer og personlige opplevelser.

Konsekvenser av å delta i forskningsprosjekter baserer seg på at forskeren har ansvar for at deltakeren ikke utsettes for noe form for alvorlig fysisk skade eller andre belastninger som følge av forskningen (Thagaard 2018).

Andre etiske overveielser man bør foreta seg er blant annet om man påfører deltakeren ytterligere belastninger. I og med at denne oppgaven forsker på sensitive temaer så kan dette bidra til påkjenninger for deltakeren, enten ved at man uttrykker forståelse og deltakeren opplever støtte for situasjonen, eller at man forsterker en situasjon som allerede er utfordrende (Thagaard 2018).

Ifølge retningslinjene til Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), har også forskeren et samfunnsansvar. Det henvises til forskeren sitt ansvar om at arbeidet skal, indirekte eller direkte, komme samfunnet det forskes på, til gode. Det er ønskelig at forskningen skal bringe ny og bedre innsikt. Forskningen skal derfor ikke være påvirket av for eksempel kilden til forskningens finansiering, eller lignende (Everett og Furseth 2014, s. 26). Denne forskningen er uavhengig.

4.3 Kvalitativ tilnærming – datainnsamling

For å kunne gi dybdekunnskap om emnet problemstillingen omhandler, anses kvalitativ metode, med intervju som verktøy, for den beste fremgangsmåten. Gjennom denne metoden forsøker man å forstå individers opplevelser og erfaringer, og å forstå sosiale relasjoner og meningen bak handlinger og holdninger (Sverdrup 2020 s. 58). Formålet er altså å innhente fylldig kunnskap om kvinnes erfaringer, synspunkter og perspektiver, og da er intervju den mest anvendte metoden innenfor kvalitativ forskning (Thagaard 2018). Thagaard (2018) skriver også at en viktig målsetning med denne tilnærmingen, er å oppnå forståelse av sosiale fenomener, og at man gjennom intervjuer kan utvikle en forståelse av hvordan personene opplever og reflekterer rundt sin egen situasjon.

I denne oppgaven valgte jeg å intervju 10 kvinner i alle aldre. Dette er fordi jeg ønsket å komme i dybden på hvordan opplevelsene til disse kvinnene er. Alle kvinnene er deltagere i vestlige bistandsorganisasjoner som retter fokus på kvinnelig Empowerment i rurale områder i Uganda. Undersøkelsen tar utgangspunkt i deres opplevelse av de vestlige organisasjonenes strategi, visjon, kjønnsroller og kulturmøte.

4.3.1 Utvalg

I kvalitativ forskning ønsker man som nevnt og blant annet finne ut hvordan enkelte aktørers opplevelser er innenfor et gitt tema. For å sikre god kvalitet på informasjonen vil man da gjerne søke etter personer man allerede vet har god kunnskap/erfaring på området (Halvorsen 2002). For å sikre best mulig kvalitet og relevans i min dataproduksjon, foretar jeg et strategisk utvalg. Videre benyttet jeg *snøballsutvalgsmetoden* (Halvorsen 2002); at man får oppgitt navnet på neste informant av den forrige, og slik fortsetter det. På denne måten kommer jeg i kontakt med personer jeg ellers ikke ville hatt tilgang på: «Det vil særlig gjelde miljøer som representerer subkulturer som er i opposisjon til den dominerende nasjonale kulturen» (Halvorsen, s. 112, 2002). I den ugandiske kulturen er tradisjonelt sett mennene representanter for sitt hushold. I mitt tilfelle ønsker jeg kontakt med kvinner som er deltakere i vestlige bistandsorganisasjoner.

4.3.2 Tolk og transkribering

Jeg brukte lang tid på å finne personen jeg ønsket å benytte som tolk. På grunn av forskningens tema, anså jeg det som helt nødvendig å benytte meg av en kvinne som tolk/oversetter. Det var heller ikke bare enkelt å finne en person som hadde ferdighetene innen engelsk muntlig, og skriftlig som samtidig har kunnskap om både Luganda og Lusoga. Dialekter og språk kan også variere innenfor de ulike distriktene. Det som tolkes trenger ikke være «ord for ord», men mest mulig ekvivalent med meningen i original ytringen (Jareg og Pettersen 2017).

I og med at de fleste kvinnene har et annet morsmål enn engelsk, er det viktig å benytte tolk både i intervjuene, men også i transkriberingsprosessen. I transkriberingsprosessen benyttet jeg meg av to transkriberings assistenter, dette er fordi ord og uttrykk lett kan bety flere ting på tvers av dialektene og språket. Etterpå sidestilte jeg transkriberingene for å se at de samsvaret med hverandre, dersom de ikke hadde gjort dette i stor grad, ville jeg vært åpen for å benytte en tredje transkribert.

Tolken og transkriberingsassistentene skrev alle under på taushetserklæring før de ble gitt informasjon om selve prosjektet.

Tolken og jeg avtalte å møtes til en forsamtale, og ettersamtale etter hvert intervju for å forbedre samarbeide og sjekke at vi var på samme bølgelengde. Dette er også viktig for å gi tolken muligheter til å ta opp eventuelle påkjenninger hun kan ha kjent på i intervjuet (Jareg og Pettersen 2017).

I forkant av intervjuene, gikk vi gjennom formålet med forskningen, taushetserklæring, gjennomgang av intervjuguiden og forventninger til situasjonen. Vi snakket videre om rolleavklaringer og avtalte neste møte.

Vi hadde forsamtale før selve intervjuene, hvor vi avklarte hvor vi skulle sitte i forhold til hverandre, tanker og refleksjoner i forkant av intervjuene.

I etterkant av hvert intervju hadde tolken og jeg en samtale hvor vi avklarte hvordan vi lå an, refleksjoner rundt prosessen og om eventuelle endringer, og om tolken trengte pause(r). Dette er også en mulighet for tolken å ta opp ulike saker som hun kjenner på i forhold til samtaletemaene. I og med at det er sensitive temaer som man beveger seg inn i, hadde tolken behov for å fortelle litt om hvordan hun opplevde for eksempel samtaler som omhandlet vold og avmaktsfølelse, som man på forhånd kanskje ikke hadde forutsett ville bli et tydelig tema.

Som nevnt benytter jeg meg av to uavhengige personer som transkriberer. Vi har på forhånd avklart at transkriberingen skulle bestå av direkte lyd til språk oversettelse, til, så godt det lot seg gjøre på engelsk. Begge forteller om utfordringer i forhold til at de anser Luganda og Lusoga som et språk bestående av ord og lyder, som ikke helt lar seg oversette til engelsk. Vi ble enige om at oversettelsen og transkripsjonen skulle være så tilnærmet direkte som mulig, men at de kunne sette inn sine «forslag» til hva lydene betydde – samtykke, bekreftelse, avkreftelse ol. Videre sammenlignet jeg disse og var åpen for å konsultere med en tredje person dersom disse ikke sammensvarte. Dette var likevel ikke nødvendig da likhetene var store.

Ord-for-ord oversettelse, også kalt formell ekvivalens, skriver også Dahl (2015) at kan være utfordrende da det å gjengi ord for ord i flere tilfeller kan føre til dårlig oversettelse, slik som dette tilfellet.

4.3.3 Registrering av informasjon

Under intervjuene benyttet jeg meg av båndopptaker som ikke kan kobles til internett i henhold til forskriftene til GDPR-reglementet. I de første intervjuene ble dette en stor distraksjon. Flere ønsket å for eksempel spille inn en sang og deretter høre sin egen stemme, og videre undret de seg over hvor stemmen kom fra osv. Etter hvert informerte vi om at vi benyttet oss av båndopptaker, altså at samtalen ble spilt inn, men den lå ikke veldig synlig fremme.

Da mine kunnskaper innenfor det lokale språket er til stede, men ikke flytende, tok jeg også noen notater der jeg oppfattet noe jeg ønsket at deltakeren skulle utdype, eller dersom det oppstod et nytt undertema som jeg anså som relevant.

4.3.4 Intervjuguide

Jeg benyttet meg av en delvis strukturert, også kalt semistrukturert, intervjuguide. Thagaard (2018) beskriver denne metoden som en «elv med side strømmer»; et elveleie hvor en større elv deler seg i flere sidestrømmer, for deretter å samles igjen. Jeg tok for meg noen hovedspørsmål som satte i gang samtalen, og la videre minst mulig føringer for intervjuet. Rekkefølgen på spørsmålene er åpen, og avhenger av hvordan intervjuet utformer seg. Man oppfordrer altså informantene om å fortelle fritt om det aktuelle temaet med minst mulig føringer fra intervjuer (Sverdrup 2020). Oppfølgingsspørsmålene blir derimot benyttet for å få informanten til å utfylle eller uttrykke seg mer konkret. Slike spørsmål kan også kompensere for de store forskjellene som finnes i forhold til åpenhet hos ulike mennesker (Thagaard 2018).

Jeg ønsket også å ha mulighet for en mindre pause i intervjuet, og la derfor «forslag til pause» inn i guiden/planleggingen av gjennomføringen sammen med tolken. Pausen skal gi anledning til å reflektere over status av intervjuet, hvor man eventuelt burde gå mer i dybden, hva som er besvart og ikke. Man får altså en anledning til å vurdere om man er fornøyd med fremdriften, eller om det er noe man ønsker å utdype (Thagaard 2018).

4.3.5 Intervjuer individuelt og i grupper

Jeg har intervjuet 10 kvinner, hvorav 4 av disse kvinnene ønsket å la seg intervjuet i en gruppe. Hammersley og Atkinson (2012) skriver at noen klarer å slappe mer av i et gruppeintervju, enn om man skulle latt seg intervjuet enkeltvis. Etter egen erfaring med

bistandsarbeid i mindre landsbyer i Uganda, vet jeg også at i utgangspunktet i et slikt kultur møte, har jeg allerede fått tildelt høyere status ved å være «vestlig», noe som også kan oppleves skremmende for enkelte personer. Eksempelvis, når vi går samfunnsrunder i landsbyene, har kvinnene til skikk å sette seg ned på knærne for å hilse på menn og mennesker med «høyere» status, som vestlige borgere. Et annet viktig fortrinn med gruppeintervju/samtaler, er at deltakerne kan motsi, oppmuntre og skape en annen type diskusjon enn hva et enkeltintervju gjør (Halvorsen 2002). Likevel kan det også være noe vanskeligere å analysere data fra en slik fokusgruppe, da det kan være vanskeligere å for eksempel skille bekreftende og avkreftende kroppsspråk og lyder: I Uganda er det vanlig å lage en lysere, litt lang «eeeh» lyd, som kan bety både samtykke, men også overraskelse eller «sjokk».

En annen utfordring i et slikt gruppeintervju, er balansen mellom å lede samtalen og trekke seg tilbake og la gruppen diskutere. Tolken måtte tidvis bremse intervjuet for å få oversatt, eller for å spørre om gjentakelser. Jeg opplevde også at det dermed ble mindre mulighet for å følge opp nøkkelsetninger eller å få utdypet andre meninger, da samtalen ofte hadde fløtet forbi der jeg «hang igjen».

Jeg valgte å utføre intervjuene i informantenes eget område, etter ønske fra dem. Tidvis ble det lengre forsinkelser enten grunnet regn, eller at kvinnen ikke forholdt seg til tidspunkt. Erfaringsbasert er det ofte vanskelig å planlegge treff med kvinner fra landsbyene da man sjeldent vet om personen kan klokken, eller som personen ikke forstår og sier ja uansett hva man ber om. Gjennom funnene i forskningen ser jeg i ettertid at det kan være enda flere faktorer til at man ikke kommer til tiden, men det kommer jeg tilbake senere i oppgaven.

4.3.6 Intervjusituasjonen

Tolken og jeg møttes som nevnt på forhånd hvor vi avklarte rollene og forventningene til intervjuet. Vi avklarte også hvor vi skulle sitte i forhold til hverandre, slik at situasjonen ble mest mulig naturlig i forhold til blick og kroppsspråk.

Jeg startet deretter med noen introduserende spørsmål for å få en naturlig flyt og start på intervju-prosessen. Her er det tydelig hvor ulike vi som mennesker er, noen trenger bare en liten dytt så er samtalen i gang, andre må hales mer i. Deretter var spørsmålene jeg stilte kvinnene rettet mot deres erfaringer, tradisjoner knyttet til kjønnsroller og møtet med vestlig bistand. Videre ville jeg vite mer om deres tanker når de fikk vite om organisasjonene som etablerte seg i deres lokalsamfunn, samt hva deres tanker/ståsted er når det kommer til hjelp til selvhjelp for kvinner. Jeg stilte også spørsmål om hva det er ved kvinnerettede tiltak som fungerer/ikke fungerer, samt hvorfor man bør ha denne målgruppen, evt. Hvorfor ikke. Også om deres erfaring som deltakere i målgruppen. Andre undertemaer som fløt tydelig opp var diskriminering og stereotypi.

Jeg hadde som nevnt lagt inn mulighet for pause i intervjuene, for å kunne oppsummere og vurdere fremdriften. I første intervju benyttet jeg meg av en liten informert pause, hvor kvinnen takket for at jeg kom og reiste seg. Jeg måtte dermed forklare på ny at jeg ikke var ferdig og fikk til svar at jeg kunne komme igjen påfølgende dag. Etter en del om og, men, fikk vi ferdigstille intervjuet, men med det jeg opplevde som en noe dårligere samtale mot slutten etter «pausen». Jeg og tolken ble raskt enige om at ved neste intervju ville vi stryke pausen og heller be om å få komme tilbake til utdypende samtale ved behov.

4.3.7 Metodekritikk og etiske overveielser

I oppgaven har jeg valgt å anonymisere personer og annen informasjon slik at det ikke kan spores tilbake til deltakerne. Jeg har også valgt å anonymisere organisasjoner, steder og visse prosjekter for å forsikre full anonymitet. For å ikke miste gode poeng under presentasjon av empiri, har jeg valgt å bytte ut noen av husdyrene i prosjektene med andre type dyr for at det ikke skal kunne spores tilbake til organisasjonene.

Man kan argumentere for at en svakhet med valg av kvalitative metoder er at funnene ikke kan generaliseres, det er heller ikke det som er formålet med å anskaffe denne dybdeforståelsen fra enkeltpersoners opplevelser.

Andre utfordringer ved kvalitativ metode er at man ikke kan alltid være helt sikre på representantene man velger å intervju, selv om man forsøker å reflektere over dette i forkant av utvelgelsen. I min situasjon kan man for eksempel bli satt i kontakt med noen som skal tilsynelatende være godt kvalifiserte om emnet, men som i en intervjuersituasjon blir tilbakeholden. Her har jeg forsøkt å få til gode samtaler og skapt en nøytral grunn selv om temaene som er fremme ikke er nødvendigvis nøytrale.

En annen utfordring i denne sammenheng som man bør reflekterer over, er oppriktigheten til svarene. Man kan på en side tenke at svarene kan bli gitt i favør av det deltakeren tror jeg, som vestlig kvinne, vil høre. Likevel opplever jeg at kvinnene er både åpne og at de tørr å kritisere det man kanskje kunne tenkt at jeg, som vestlig kvinne, representerer.

4.4 Analysemåte

Valg av analytisk tilnærming er avhengig av hvilke typer data man studerer, samt hva formålet med forskningen er (Thagaard 2018). Det finnes ulike typer data tilgjengelig, som blant annet dokumenter og audiovisuelt materiale, men også verbale uttrykksformer. Verbale uttrykksformer omfatter samtaler, og man analyserer den verbale uttrykksformen gjennom å fortolke hvordan personen skaper mening ved måten de velger å ordlegge seg på (Thagaard 2018). Diskursanalyse representerer en teoretisk og metodisk tilnærming til analyse av samtaler.

4.4.1 Hermeneutisk analyse

Otterstad (2008) skriver at når en forsker undersøker et felt man ikke er «del av», blir ens etiske ansvar og kultursensitivitet utfordret i form av at man gjennom en slik maktposisjon alltid kan velge å tillegge meninger ulike kategorier, og kan velge hva man ønsker å vektlegge og ikke. Thagaard (2018) skriver at refleksjoner rundt meningsinnholdet av empiri er særlig fremtredende i de senere stadiene av forskningen, men at man likevel tolker dataene gjennom hele prosessen (s. 33). Videre står det at tolkning og analyse kan ses som to sider av samme sak, da man ikke kan tolke noe uten å tillegge hendelsen en mening. Dahl (2015) skriver at

kvalitativ metode er en metode for å opparbeide seg kunnskap gjennom å undersøke hvilken mening ulike fenomen og hendelser kan ha for dem som opplever dem, samt hvordan de kan fortolkes og forstås av andre (s. 130).

I hermeneutikken ønsker man å tolke de ulike delene av fenomenene, for å forstå helheten, dette er særlig sentralt i avhandlingen da man kan se på en hendelse isolert som at det betyr noe, mens i et helhetlig bilde gis det en annen forståelse.

Forståelsessirkelen

Når man har opparbeidet seg en oversikt over helheten, kan man gå tilbake for å få ny innsikt og perspektiv på delene (Dahl 2015). Deretter kan vi gå tilbake til helheten for igjen å få et enda bredere bilde. Ved å pendle frem og tilbake mellom del og helhet benytter vi oss av det Gadamer kaller «*den hermeneutiske sirkel*».

Sirkelen kan ses på som en relasjon mellom fortolkeren og objektet, og er avhengig av individet og dens forståelse, slik blir den kalt *forståelsessirkelen* (Dahl 2015). Gjennom forståelsessirkelen beveger vi oss gjennom tre faser i møte med andre mennesker: fra *forforståelse* via *forståelse* til *etterforståelse*. Gadamer (1990) bruker ordet *for-dom* som *forforståelse* og skriver at denne er basert på vår livserfaring, den kulturelle konteksten vi er del av og forståelsen av oss selv. Forståelse er når vi selv forstår at vi ikke forstår og er åpen for å teste ut vår *forforståelse*, mens *etterforståelse* er når man reflekterer over forståelsen og oppnår nye helhetssyn (Dahl 2015).

I analyseprosessen beveger jeg meg frem og tilbake mellom delene og helheten i flere omganger - men der jeg også mener at hver runde har gitt meg ny innsikt og at analyseprosessen derfor har hatt karakter av en spiralbevegelse mot stadig rikere forståelse. For eksempel i intervjusituasjonen i møte mellom nye mennesker, og i møte med tekst. I møte med tekst, som i avhandlingens tilfelle er transkriberingen, bruker vi vår *forforståelse* til å tolke teksten, gi mening til den (*forståelse*) og til slutt reflektere over den (*etterforståelse*).

4.4.2 Temaanalyse

Temaanalyse er en metode for å identifisere, analysere og kategorisere mønstre eller temaer av en gitt data (Braun og Clarke 2006). Braun og Clarke (2006) beskriver 6 steg i temaanalysen, som jeg alle kan kjenne igjen i min utføring av å skrive frem, eller analyserer frem kategorier og temaer som man vil undersøke nærmere. Disse blir til slutt utgangspunktet for å skrive frem funn. Første steg her er å gjøre seg kjent med dataen, i dette tilfellet transkriberingen. Her sammenligner vi data fra hver informant for å oppnå en dypere forståelse om temaet. For å kunne sammenligne dataen kan vi benytte oss av steg 2, som er å kode og kategorisere dataen.

Koding innebærer at vi deler opp dataen og betegner deler av det gjennom å kategorisere inn i ulike nøkkelord (Thagaard 2018). Ved å benytte seg av slik koding gjør det det enklere å finne frem til sentrale temaer i forskningen, som er steg 3, og enklere å sammenligne erfaringer og opplevelser.

Jeg har valgt å benytte meg av «in vivo»-koder, som innebærer at jeg bruker ord eller mindre setninger fra deltakernes eget språk (dog oversatt til engelsk så norsk) som kodeord. Dette legger til grunn for en induktiv tilnærming, som er når man forankrer kodene empirisk ved å utvikle koder som gir uttrykk for informantenes egne erfaringer og handlinger (Thagaard 2018). Deretter i steg 4, prøver man ut temaene, før man senere i forløpet gjennomfører steg 5: kategorisere inn i større grupper, med de opprinnelige kodene som for eksempel *Women Empowerment*, *Kommunikasjon* osv.

Thagaard (2018) sier at kjernen i en kvalitativ analyse er at vi reflekterer over hvordan vi kan forstå dataene, og hvilke begreper vi synes er best egnet til å uttrykke meningsinnholdet (s. 154). Derfor valgte jeg å skrive analytiske «memos» ved siden av kodingen; mine kommentarer til de refleksjonene jeg har om innholdet.

Videre satt jeg opp et stort tankekart, hvor jeg etter hvert som jeg fant nøkkelord i teksten, knyttet disse til hovedtemaene som oppstod underveis.

Steg 6 er ifølge Braun og Clarke (2006) å produsere rapporten.

En svakhet ved temaanalyse er derimot at informasjonen om de enkelte temaene ikke ses ut fra konteksten eller sammenhengen de er en del av, noe som gjør at temaanalyse og diskursanalyse vil utfylle hverandre. I avhandlingen er det hovedsakelig brukt temaanalyse, men gjennom hele oppgaven har jeg likevel med meg diskursanalysen i tolkningen av informantenes utsagn. Dette er for å være bevisst, og å ta hensyn til den diskursanalytiske innsikten at folk noen ganger for eksempel bruker fraser og begreper som kanskje ikke kan fult stå inne for, men som hjelper dem til å få sagt noe de tenker er meningsfullt eller virksomt i en bestemt kommunikasjonssituasjon.

4.4.3 Diskursanalyse

Personer skaper mening ved å forholde seg til kulturelt etablerte måter å snakke om bestemte temaer på (Thagaard 2018). Vi kan altså si at det er en språklig tilnærming som gir oss mulighet til å forstå forholdet mellom individ og kultur. Ved å anvende diskursanalyse, kan vi identifisere ulike språklige mønstre som preger våre utsagn og ordlegging av opplevelser.

Gjennom å analysere intervjuene, vil det kunne være en utfordring å vurdere om informantens svar er genuint, eller tilpasset den diskurs de oppfatter at forskeren representerer. Vi må derfor være bevisst på egne kulturelle oppfatninger og kontekster påvirker forholdet under intervjuet: «Vi må vurdere hvordan den forståelsen vi har av kulturelle diskurser, kan prege samspillet med personen vi intervjuer» (Thagaard 2018 s. 122). I min forskning skal jeg altså studere hvordan kvinnene uttrykker sine forestillinger om for eksempel Women Empowerment, i lys av kulturelt definerte måter å snakke om kjønnsroller på.

I neste kapittel vil jeg presentere de ulike funnene gjort i forskningen, med ulike temaer som kom til syne i analysen av intervjuene.

5 Presentasjon av funn

I det følgende kapittelet vil jeg presentere de hovedfunnene som ble analysert frem i arbeidet med de transkriberte intervjuene- og tekstdokumentene med sitater gitt av kvinnene jeg har intervjuet.

Sitatene velger jeg å presentere på engelsk for å unngå den feilkilden som ligger i en oversettelse av oversettelse. Oversettelsen fra luganda og lusoga ble nemlig gjort til engelsk. Sitatene er navngitt med fiktive navn.

5.1 Kjønnroller og Women Empowerment

Bistandsorganisasjonene som denne avhandlingen baseres på, har alle kvinner som målgruppe. Women Empowerment er organisasjonenes strategi i arbeidet for fattigdomsbekjempelse. I intervjuene forteller kvinnene om blant annet deres syn på denne strategien. Flere av kvinnene har ikke vært introdusert for visjonen “Women Empowerment” før organisasjonen etablerte seg i landsbyen. Likevel er det tydelig at visjonen er adoptert og til inspirasjon for de fleste kvinnene.

“Helping women to help themselves gives me a lot of courage. It shows me that there is no need for us women to wait for other people to help us” – Cathie

Alle kvinnene forteller utelukkende om positiv utvikling av egen og familiens livssituasjon etter de ble del av bistandsprosjektene. De forteller om bedring i forhold til matsikkerhet, skolegang, økonomi og mindre vold i hjemmet.

“I believe that women empowerment is a key to successful society, in a successful community. And in a successful community, countrywomen are like a backbone. So, once you empower women you are able to reach out to many various people. Women are not selfish” – Leilah

De sier videre at dette gir motivasjon til å fortsette å bedre egen situasjon, og til å strekke ut en hånd der de kan til andre som ikke deltar i slike prosjekter. Samtalen beveger seg inn på hvordan visjonen om Women Empowerment, og dette med å få hjelp til å hjelpe seg selv brer ut en tanke om å styrke egen livssituasjon ellers i lokalsamfunnet også. Videre tar flere kvinner opp den negative effekten av bistandsarbeid når det kommer til motivasjon for å ta ansvar over egen livssituasjon. Kvinnene forteller at ringeffekten av at noen er deltakere av et bistandsprosjekt, hovedsakelig er positivt. De sier det likevel bidrar til at flere kvinner som ikke er deltakere, blir passive i egen hverdag, og «sitter og venter på at et prosjekter skal plukke dem opp». Kvinnene drøfter at dette er negativt da man fraskriver seg ansvaret for egen livssituasjon. En annen negativ effekt kvinnene tar opp er hvordan de som deltakere i prosjekter kan bli møtt med misnøye og sjalusi av andre mennesker i lokalsamfunnet, eller at de kunne oppleve seg presset til å få naboer og andre inn i prosjektet.

” Every day when I go to the field, I always greet my friends and neighbors, but after they know I am in this project, they don’t anymore tell me “Hello” and sometimes I see them give me bad looks” – Sarah

*“People in the village tell me that they need it more to be in such projects as I am” -
Leilah*

Videre forteller kvinnene om hvordan andre i lokalsamfunnet kan kommentere hvordan vestlige prosjekter kan true deres måter å leve på, som kvinnenens posisjon i samfunnet og hjemmet.

“My uncle tells me that our home is no longer a proper home if my husband doesn’t make decisions or ask me for my opinion or money. He sometimes tells me that I need to know my place as a woman, and I should not interfere in things I shouldn’t know anything about” - Sarah

Kanskje ikke overraskende, så understreker samtlige av kvinnene i forskningen at det finnes tydelige kulturelle kjønnsroller. Disse kommer frem både i hjemlige situasjoner, men også ellers i hverdagen. Eksempler som blir trukket frem er kvinnens ansvarsområder som omfavner alt det domestiske, og de fleste gjøremål, mens ektefellene eller eldre sønner, er hjemmets overhode. Også i samfunnet har kvinnene lavere status. Kvinnene forteller at disse arbeidsfordelingene i hjemmet ikke nødvendigvis er bare utelukkende negative eller positive.

“Even if you have gender equality knowledge, sometimes you cannot avoid culture and nature. [...] You will have to respect culture and do most of the work as per culture requires. [...] So culturally sometimes women do most of the work voluntarily” – Maria

Kvinnene forteller at noen menn i lokalsamfunnet har kjent seg utelatt ved etableringen av et kvinnerettet tiltak i landsbyen.

“Some men ask us women why not everyone who is poor in the village is invited to join *organization’s name*. Most of projects are for children and now women. Not so much our men, but just the way you see our Uganda, even if the man is there, you are the one to do most of the work. Even if he provides, he provides less, that’s why is a woman gets her job, she protects it because she really knows the impact of a job. The women play two roles for a man and for a woman” - Ruth

Kvinnene forteller også om opplevd diskriminering på grunn av kjønn. Blant annet forteller de at de i ulike sosiale settinger er forventet å sitte lengst bak i rommet eller i forsamlingen, at de er forventet at de ikke skal snakke eller blande seg, eller at det er forventet at de ikke innehar den relevante kunnskapen. Et eksempel her er den ene kvinnen som har opparbeidet seg et slags lederverv etter flere år i organisasjonen som fortsatt møter nedlatende meninger i møte med lokalsamfunnet:

“Even from friends and the way they talk, you can really see the discrimination. Sometimes they say, “You are a woman and woman are weak”. You really see people who still look at women as people who should not argue, not talk etc. Sometimes I oblige and I don’t argue, and I say I am a woman” - Brenda

Noen kvinner har også vært med i tidligere prosjekter som har vært forsøkt etablert i landsbyen. De kan fortelle at på grunn av dårlig erfaring her, lovnader om diverse bedring og lignende, så hadde de i utgangspunktet liten tiltro til nye prosjekt som kom. Dette til tross for at det var en helt annen organisasjon enn tidligere.

Kvinnene forteller også om flerkoneri, og at dette er veldig vanlig, spesielt i landsbyene. Kvinnene tar for seg hvordan ansvaret faller på dem ettersom mennene gjerne pendler mellom familiene:

“Especially here in the villages, there are so many men who have more than one family. So, because of their loaded responsibilities, most men shun their responsibilities, its too much for them, and its now for the women to stand in” – Leilah

På bakgrunn av det som kommer til syne i dette delkapittelet ser vi gjennom analysen hvor etablerte kjønnsrollene er, og hvordan utviklingsprosjektene kan påvirke og endre kvinnenens (og familiens) livssituasjon. Dette kommer til uttrykk gjennom at kvinnene opplever større beslutningsdyktighet og råderett over eget liv.

5.2 Moderniseringsprosesser og kulturelle endringer

Bistandsorganisasjonene iverksetter tiltak som ofte innebærer en form for modernisering for å kunne effektivisere prosjektet eller produktet. Ofte blir denne moderniseringen basert på en vestlig tankemåte og organisasjonspraksis, altså at det innebærer og forutsetter en viss grad av kulturell og strukturell endring på flere plan. Herunder kjønnsroller, som for eksempel hvordan en kvinne både skal inneha sine husholdsoppgaver og følge normene for hvordan en kvinne skal opptre i samfunnet, samtidig som hun skal påta seg en rolle som arbeidstaker eller entreprenør.

Under intervjuene forteller kvinnene om hvordan man kommuniserer i enten gruppesammenheng eller i samtaler med organisasjonen. Kvinnene kan fortelle at i engelskspråklige sammenhenger, klarer de ikke forstå mye, men at de til tider opplever en

forventning til at de skal forstå. Kvinnene sier også at de ofte tror de forstår hva som blir formidlet, for eksempel hvordan en grisebinge skal konstrueres ifølge organisasjonen, da kvinnen hadde sett noe lignende i en nabolandsby – det viste seg derimot at organisasjonen og hun hadde to ulike bilder av den ferdige bingen.

“At times I think I have understood what they ask me to do, but at other times I have mistaken the information, or they have changed their mind about it, I wouldn't know, but they tell me to do differently” - Brenda

En annen av kvinnene forteller at hun kan ganske mye engelsk da hun har bodd i en av byene tidligere, og der fikk hun lært litt. Derimot uttrykker hun at når samtalene foregår på engelsk, kan hun ofte kjenne seg dum som ikke klarer å uttrykke seg tilstrekkelig, eller kan delta i en raskere diskusjon.

To av deltakere forteller om deres første møte med en nyetablert bistandsorganisasjon i landsbyen deres. Organisasjonen hadde informasjonsrunde på samfunnsmøte hvor de fleste i landsbyen er til stede. Til tross for at organisasjonen har kvinner til målgruppe, opplever kvinnene å få begrenset informasjon da tolken oversetter lavt til de som sitter lengst fremme. Kulturelt og tradisjonelt sett, så sitter mennene fremme i disse møtene, og kvinnene lengst bak med barna. Begge kvinnene bestemte seg for å møte til intervju med bistandsorganisasjonen. Begge forteller at de er svært glade og ydmyke for muligheten, men også at de følte seg makteløse og hjelpeløse i møte med representantene for organisasjonen. Organisasjonen stilte med tre personer, samt en tolk. To av personene var kvinner, men tolken var mann fra landsbyen, og den siste mannen var landsbyens høvding. Kvinnene fikk spørsmål om dette var greit og sier at de selvfølgelig måtte si ja.

Videre sier flere av kvinnene at de da setter pris på bruken av tolk, da flere av kvinnene forstår ingenting eller lite av engelsk. Kvinnene forteller at de ikke liker når organisasjonen bruker en av mennene i landsbyen til å oversette. Kvinnene sier de ofte opplever personen som oversetter som nedlatende og arrogant, men at de likevel ikke kan si noe på det da dette er en av landsbyens overhoder, altså en person med høyere sosial status. De liker heller ikke at denne personen skal vite om hvilke eventuelle feil de gjør i prosjektarbeidet, da dette er tabulagt og er informasjon som tilhører innenfor hjemmets fire vegger. Likevel sier de at

organisasjonen trolig benytter denne personen fordi de antar at flere vil ta prosjektet og beskjedene mer seriøst når det kommer herfra, samt at dette er en veldig tilgjengelig person, og trolig ville personen vært til stede uansett.

«For me I have so much respect for this man, that even if I have done nothing the wrong way, I would still not want him to know that I was just doing OK. [...] it should have been only perfect» – Florence

I andre tilfeller hvor det har blitt benyttet en mannlig oversetter uttrykker flere kvinner at de ikke alltid klarer å tro på informasjonen som blir videreført, eller at de opplever at personen har behov for å uttrykke sine egne meninger fremfor organisasjonens:

“At times I even hear him speaking but the organization have said nothing, who is giving me guidelines? The organization or this man?” - Ksanet

Der det kommer til uttrykk at flest er tilfreds, er når organisasjonen har tatt i bruk en «kvalifisert kvinne» fra deres eget land:

“For us, it is better when they use a woman of qualifies. The woman will always know our ways and can even understand us villagewomen and the ways we live our lives” – Ruth

Likeså forteller kvinnene at de opplever et større rom for ærlighet i livssituasjon og større lærevillighet når det benyttes en kvinnelig nøytral tolk.

I noen av intervjuene forteller kvinnene at etter de ble medlemmer av bistandsprosjektet fikk de utdelt brukte mobiltelefoner slik at de kunne mobilisere selvhjelpsgruppene og møtes. Flere av kvinnene uttrykker stor glede over å bli kjent med slik teknologi selv om flere hadde tilgang på telefon fra før. Likevel har de færreste av disse eid sin egen mobiltelefon før. Kvinnene forteller om hvordan dette har ført til at en annen i landsbyen har opprettet en business som ladestasjon med solcellepanel, da et fåtall har tilgang til strøm ellers.

“This is good for our community. Even more people can start work, not just the people in *the organization’s name*. When more people can start businesses, we can all live better and develop our village” - Apio

Kvinnene forteller også om hvordan de «plutselig» er nødt til å formulere skriftlig språk, hvor flere av dem ikke har gått på skole og heller aldri lært å skrive før. En del av kvinnene sier de får hjelp av barna til å både lese og skrive meldinger, men foretrekker å ringes. En annen del av kvinnene sier de er veldig glade for at de lærer lese noen ord og setninger og sier de kjenner igjen de meldingene som oftest går igjen:

“And for me I really like picking up words little by little. Also, now I can interfere more with my children’s schoolwork, at least one day I will know this better” – Maria

“I prefer just push call and ask what you wrote” - Florence

Kvinnene henviser til at de ikke bare får trening i å lese og skrive sitt eget språk, men også litt engelsk innimellom. Kvinnegruppen finner støtte i gruppen ved formuleringer av lengre meldinger på engelsk til bistandsorganisasjonen sier kvinnene.

Gruppelederen i kvinnegruppen har også mottatt en PC, hvor regnskap skal føres og rapporter skal sendes månedlig til organisasjonen. Her uttrykker hun frustrasjon over mangel på forståelse fra de vestlige lederne i organisasjonen som uttrykker sin frustrasjon når rapportene ikke når frem i tide. Gruppelederen sier dette har årsaker som regntid, tilgang på strøm, internett, transport til større byen for å få bedre nett tilgang ol. Hun forteller at hun opplever mistro fra organisasjonen når hun, gjerne i ettertid av når rapporten skulle vært inne, sier at den er forsinket.

“They (Organisasjonen) tell me that I should just go to a town and send it if I have finished it at all. Many time I tell them that for us it is difficult to take Boda (motersykel som transportmiddel/taxi) to other places if we don’t have power when it’s been raining. Even boda when its wet is very dangerous” - Ruth

Kvinnene beskriver en vanlig hverdag i landsbyene som ganske travle med utallige gjøremål for kvinnen- og jentenes del. Som nevnt er det tydelige tradisjonelle kjønnsroller som står til grunn for den skjeve fordelingen av ansvar ved for eksempel husholdningen. Noen av kvinnene forteller at det ofte kan være vanskelig å møte opp et sted til et spesielt tidspunkt. For noen av kvinnene, er det en forutsetning at hjemlige gjøremål er gjort først, slik vi så innledningsvis i casen med Sara. I intervjuene snakker kvinnene om hvordan de kan oppleve seg selv forutinntatt av de vestlige lederne/arbeidsgiverne. De forteller om at i møte med prosjektene finnes det krav til dem som ikke helt samsvarer med den hverdagen de lever i, for eksempel lite fleksibel tid på arbeidsdagen.

I fokusgruppen, gruppeintervjuet, er det stor enighet om at de ofte kan føle seg sett ned på i forbindelse med å være sene til arbeid. De opplever å bli forklart av sine vestlige prosjektledere at dette bunner i «*african time*» fremfor at de får forklart seg selv. «*African time*» blir ofte brukt som en betegnelse av at tid ikke er stadfestet og at oppmøter og lignende er i større grad flytende i Afrika. Kvinnene forteller at de opplever dette som negativ stigmatisering og negativ stereotypi.

Kvinnene forteller også at de tidvis kan unngå å møte opp helt, dersom det for eksempel regner mye. Dette forklarer de gjennom at å benytte seg av motorsykkeltaxi på gjørmete veier er farlig, og derfor unngår de ulykker og at «alle nasjonale arbeidere» gjør det slik. De snakker også om at de holder seg friske ved å unngå å reise i regn, og derfor kan arbeide mer effektivt neste dag.

«Even for us when its heavy raining this side its many accidents using boda, and we don't go, even if its not raining your side» – Apio

Generelt snakker kvinnene en del om hvordan de opplever seg lite forstått og imøtekommet ved ulike situasjoner. Samtalene tar en vending ved at en av kvinnene i fokusgruppen skyter inn at «alle muzunguene» (et veldig vanlig begrep på luganda som benyttes om hvite eller vestlige personer) antar at de vet «alt» om tradisjonene deres.

«Even all the muzungus think they know everything about our traditions. Have they read it in a book?» – Brenda

Sitatet over fører til at det brytes ut i latter og klapping før en annen kvinne sier at kvinnene må bli bedre til å invitere og lære bort sine tradisjoner slik at «muzunguene» bedre kan forstå dem.

“But really we need to even be better to invite and teach our fellow workers then they can know our ways better” – Sarah

Kvinnene forteller om at før initiativene fra de vestlige organisasjonene levde de i større fattigdom enn de gjør nå. Kvinnene forteller om bedring når det kommer til helse, at de nå har mulighet til å få tak i medisiner, dra til lege og lignende ved behov. De forteller også om at de nå har mulighet til å betale leien, skoleavgifter og andre viktige avgifter. Kvinnene sier det har vært vanskelig for mennene å bidra økonomisk, både før og noe nå. De forteller at menn i landsbyene har lite valg av arbeid å velge mellom, og derfor drikker de ofte, men noe mindre etter at økonomien i hjemmet bedret seg.

Videre forteller kvinnene om hvordan tålmodigheten til mennene er kortere etter de har inntatt alkohol, og at de opplever mennene mer aggressive og voldelige da. Kvinnene sier at mennene har det dårlig med seg selv når de ikke kan ta vare på familien økonomisk «slik en mann skal».

“Men are drunkards, some don’t even care anymore, and they are drunkards and all those domestic problems. [...] they don’t want to do anything; they keep on taking alcohol. [...] How does this man get all those wives” – Leilah

Til tross for dette konkluderer kvinnene med at situasjon har bedret seg betraktelig etter de ble medlemmer av organisasjonene. Kvinnene forteller det er mindre vold i hjemmet nå.

Kvinnene reflekterer rundt at dette trolig er fordi en stor bøl er tatt vekk fra skuldrene til mennene og at de ikke trenger ha like stor skyldfølelse, og at noen til og med kan bidra inn i prosjektet, spesielt der det gjelder entreprenørskap i/ved hjemmet. Andre kvinner tror det er fordi kvinnene nå har råd til å skille seg, kjøpe eget landstykke, eller nekte å bruke penger til medisinsk hjelp til ektemannen. Dette sier de medvirker til at kvinnene er i mindre grad avhengig av ektemennene og at de derfor før høyere status i hjemmet og samfunnet.

Videre sier også kvinnene at nå når de har litt romsligere økonomi så opplever de at mennene har mer fornuftige oppgaver å gjøre, for eksempel dersom taket på huset er ødelagt, kan de nå fikse det.

Nesten samtlige av kvinnene som deler hva de sparer til, forteller at de alle har til mål om å etter hvert få kjøpt sitt eget jordstykke og betale skolegang for barna.

“When I get paid, if I have a little little more than our usual expenses, I put this away to save for school fees for my girls, and to buy my own land. This is very very expensive for us women, and even if I can pay for some land, I need the approval from my husband and local chief of the village. [...] After getting this land I will save enough to divorce my drunkard husband and leave him with those other wives” –

Leilah

Videre forteller kvinnene at som følge av etablerte entreprenørskap med husdyr som verktøy, har medført en stigning i prisene på noen typer mat i landsbyen. De forteller også at etter prosjektene kom til landsbyen har flere andre kostnader økt i pris:

“My children used not to go to school, but they can now go even though the school fees are getting more expensive because more people can now afford them” – Esther

“Even the rent can be paid after I started this project. [...] The landlord knows that I am in this project, and that’s why he put my rent even higher” – Brenda

Videre forteller også kvinnene at husdyr gitt av organisasjonen, eller avlet etter de ble del av den vestlige organisasjonen har større verdi enn samme husdyr av familier som ikke er deltakere i organisasjonen. Kvinnene sier dette er fordi kvinnene kan garantere skikkelig avl, riktige medisiner og mindre sykdommer.

I dette delkapittelet viser jeg bistandsorganisasjonens policy kommer til uttrykk lokalt og hvilke konsekvenser dette kan medføre, både positive og negative ringvirkninger. Man ser hvordan kulturell endring kan skapes innenfra, gjennom at kvinnene får nye kunnskaper som

påvirker den neste generasjonen, både gjennom oppdragelsen de får hjemme og ved at jenter også blir prioritert ved skolegang og lignende. Man kan også se hvordan endringer kan kjennes påtvungen fra organisasjonene til lokalsamfunnet. Videre redegjør jeg for sider ved bistandsorganisasjonenes organisering og arbeidsmåter som kan hindre full utnyttelse av deres visjon.

5.3 Kvinnelig entreprenørskap som bærekraftig utvikling

Kvinnene uttrykker tydelig takknemlighet ovenfor sjansen om å delta i disse prosjektene. De snakker om hvordan de ikke hadde hatt råd eller mulighet til å starte opp noe på eget initiativ, og at staten ikke bidrar med hjelp til de som trenger det. Noen av kvinnene jeg har intervjuet, har fått muligheten til å drive egne entreprenørskap og forteller om stor suksess gjennom dette. De sier at dette er enkelt å gjennomføre, da dette er noe de allerede visste. Organisasjonen som initierte dette prosjektet oppleves som troverdige av kvinnene. Kvinnene forteller at organisasjonen viser til ny kunnskap om feltet, men at dette også er tilrettelagt til landsbyene hvor prosjektet finner sted.

“Every day I am working on our land and feeding our animals. Because of *org name* I got new knowledge about this. For example, I give the piglets food in their pig sty, and I keep the chickens in the shade under, and also some little food and seeds falls down for them to eat. I also put the animal feces when I am growing vegetables for better crops” - Esther

Kvinnene forteller at de opplever organisasjonene ved slike prosjekter som jordnære, og villige til å forstå hva «landsbykvinner» behøver. De forteller at organisasjonene oppleves som små og intime og at de får et personlig forhold til organisatorene.

“We don't need to ask this person, to ask another person, to ask the leader for something. We can just ask one person and we get an answer from them” - Ksanet

I samtale med kvinnene forteller de om fellesskapsfølelse gjennom muligheten for gruppelån. Videre at de kjenner på ansvar for å betale tilbake raskt, noe som fører til at de opplever at de investerer smartere. Kvinnene sier at de ser løsninger raskere der de tidligere ikke gjorde det. Noen skulle derimot ønske at også mennene kunne få lån for å redusere motstand til prosjektene og eventuell sjalusi og skeptisisme.

“It is our money, we all saved for them, it makes all of us to think twice if we need them, and what to put them to use. We also want to pay back as soon as we can to see the number reach even more” - Maria

Noen kan også fortelle at de kjenner seg inspirert til å utvikle seg videre, også innenfor andre områder. Kvinnene forteller også om hvordan de har klart å effektivisere og øke avkastninger på jordbruket gjennom enkle nye metoder gitt av organisasjonen, som for eksempel å så frø på rekke fremfor tilfeldig såing som ikke utnyttet arealet like mye. Kvinnene forteller om nye plantekulturer som også kan innhøstes to ganger i året, hvor det tidligere var en gang. Dette sier kvinnene fører til større økonomisk gevinst, da de også kan stille med grønnsaker på markedet som ellers ikke er tilgjengelig ved «tradisjonell dyrkning»:

«After being part of this project, I have learned new technics which allow me to grow bigger and better vegetables. I have learned how to put the seed in the soil more effective, and where to put them. Also we learn when the seed needs for example fertilizer» - Esther

I et annet entreprenørskap forteller kvinnene om hvor positivt det er å få tilgang på et marked de ellers ikke hadde hatt tilgang på. Kvinnene lager produkter som organisasjonen selger internasjonalt. Organisasjonen har videreutviklet kunnskaper kvinnene allerede innehar.

Likevel kommer det frem i samtalene med kvinnene er det enkelte som også uttrykker at de burde få mer hjelp av organisasjonen. De kan fortelle om tørketid, regntid eller andre faktorer som har medført at avlinger har blitt dårlige slik at kvinnene ikke fikk solgt så mye som de pleide. Kvinnene etterspør da en reserveplan fra organisasjonens side. Noen kvinner kommer med forslag om at organisasjonene burde dele ut ekstra frø, stiklinger og lignende i slike

situasjoner, mens andre mener organisasjonen burde betale hva den tapte avlingen ville ha tjent dem. De opplever derimot at organisasjonene overser det behovet kvinnene melder om.

I andre tilfeller etterlyser kvinnene større starthjelp med enda mindre tilbakebetaling, og forteller at de antar organisasjonene kan ha råd til å hjelpe dem litt lengre på vei i starten, slik at det ikke tar like lang tid før hjelpen gir avkastning.

“They could give us even a startpack with more seeds for different harvest, not letting us wait until we can buy them ourself after the cow have given enough milk to give” –
Esther

I dette delkapittelet har jeg vist hvordan kvinnene ifølge analysen opplever organisasjonens bistandsprosjekter. Det tar for seg hvordan småskalerte organisasjoner trolig kommer i en bedre posisjon når det gjelder å utføre sin visjon om Women Empowerment og kvinnerettede tiltak. Det viser også til hvordan tilpasset teknologi kan føre til bærekraftig utvikling. Entreprenørskap kan ses på som en vei til bærekraftig utvikling i og med at kvinnene ikke blir avhengig av ytre bistand, men skal kunne klare å hjelpe seg selv basert på de ressursene man har i lokalsamfunnet. Slik viser kapittelet til hvordan disse kvinnerettede tiltakene er gunstige og at man oppnår større myndiggjøring i eget liv. Dette vil også være gunstig i forhold til at så mange mennesker her livnærer seg på jordbruk.

6 Diskusjon

I dette kapittelet vil jeg diskutere de funn som er presentert i foregående kapittel opp mot etablert kunnskap slik den er presentert i teorikapittelet, idet jeg undersøker ulike spenningsfelt og fortolkninger. Innledningsvis kan vi lese om “Sarah” og hennes hverdag. Dette er en case som er hentet fra prosjektets datamateriale. Casen viser et komplekst bilde som heller ikke er unikt for Sarah, snarere tvert om, så er det dette som går igjen i de fleste fortellingene til kvinnene. Bildet av Sarah sin situasjon er kompleks med forventninger til kjønnsroller, kultur og tradisjon i møte med en mer moderne verden og bistandsorganisasjon. Gjennom drøftingen av funn og teori, vil jeg komme tilbake til casen og forsøke å vise til ulike perspektiver av dilemmaer som Sarah – og organisasjonen, møter.

6.1 Kultur som årsaksforklaring på sosiale fenomener

Schiefloe (2011, s. 121) skriver at man er opptatt av atferdsmønstre, sosiale tilstander og sosiale regelmessigheter i studien av sosiale fenomener. En utfordring når en bistandsorganisasjon velger å etablere seg i et lokalsamfunn, er at kvinnene opplever at organisasjonen har urealistiske forventninger til sin egen forståelse av den nye kulturen. På den ene siden spør kvinnene om «muzunguene» (begrep om hvite eller vestlige mennesker) har lest om kulturen deres i en bok, da de opplever at organisasjonene antar mye om deres levemåter. På den andre siden inviterer kvinnene til at de må ta et større ansvar som kulturbærere og lære vekk sin egen kultur.

Schiefloe (2011) skriver at når man vurderer andre kulturer er det som oftest vanlig å benytte sin egen kultur som målestokk og utgangspunkt. Man kan da se hvordan dette videre kan føre til at man kan oppfatte andres kulturer som feilaktige og lite utviklet, for eksempel når det kommer til teknologi. Å benytte sin egen kultur som målestokk som forklart over, kalles *etnosentrisme*, og er ofte gjensidig. På den ene siden har vi kvinnene i landsbyen som forteller om de forventede ansvarsområdene i hjemmet, hvor den vestlige bistandsarbeideren på sin side kan tenke at det er en skjev og urettferdig fordeling av oppgaver, mens den lokale

landsbykvinnen på den andre siden kan miste respekten for den vestlige kvinnen da hun ikke utfører og/eller mestrer noen av hennes forventede oppgaver som kvinne.

Vi kan altså se gjennom det kvinnene opplever at det er mulig at bistandsorganisasjonen kan ta for gitt at de kan forstå de sosiale mønstrene etter korte besøk i landet. Man kan på en side si at man, ved å kjenne kulturen, tenker at det er mulig å forutsi hvordan menneskene vil tenke og handle uavhengig om aktørene oppfatter situasjonen slik eller ei (Dahl 2015). Som casen Sarah viser, forteller kvinnene i landsbyen hvordan de kan oppleve seg lite forstått og satt i bås når de for eksempel kommer for sent til avtalt oppmøtetid, eller når de unnlater å dukke opp. Organisasjonen har på sin side «allerede forstått» at dette bunner i kvinnenes kulturelle aspekt på tid, kalt «*african time*». Videre kan vi se hvordan dette medfører et lite nyansert bilde, på noe som burde vært forklart på flere ulike måter, og vi kan da på en måte konkludere med at organisasjonen «kulturaliserer» fenomenet. Mens kvinnen på sin side kan sitte igjen med en opplevelse av diskriminering eller negativ stereotypi.

På motsatt side har vi interseksjonalitet. Crenshaw (1989) bruker en metafor om «traffic intersection», et veikryss, for å belyse begrepet interseksjonalitet: Trafikken går i forskjellige retninger i veikrysset, og dersom en ulykke skjer, kan det være på grunn av biler som kommer fra ulike retninger. Ofte kan det være vanskelig å avgjøre hvilken av bilene som var årsaken til ulykker. Slik beskriver hun at diskriminering består av flere faktorer sammen, og at det kan være vanskelig å bestemme hvilken ene som er årsaken (Crenshaw 1989). Dette kan også trekkes til nåtiden, hvordan en persons identitet kan føre til overlapping av ulike former for diskriminering og marginalisering.

Etnosentrisme kan derfor ses på som en barriere for tverrkulturell forståelse. Der hvor en person som innehar en kulturell relativistisk holdning, vil være åpen for å forstå og tolke en kultur ut ifra ens egne premisser, vil etnosentrismen kunne føre til diskriminering og dårlig samarbeid. Likevel ønsker man ikke det ene eller det andre; På den ene siden vil en ren etnosentrisk holdning trolig ikke være i stand til å forstå andre menneskers opplevelser av verden, man kan si en mangler empati eller muligheten for å innleve seg i den andres virkelighetsoppfatning av verden. På andre siden vil en ren kulturell relativistisk holdning vil derimot ikke kunne ta standpunkt til noe, verken politisk eller moralsk da det ikke finnes noe normativt, noe rett og noe galt.

Dahl (2015) skriver at kommunikasjon er å skape fellesskap om noe som ikke var felles på forhånd, og at dette gjøres gjennom samtale, diskusjon, forhandlinger og samarbeid om felles prosjekter. Han skriver også at det er gjennom relasjonene mellom mennesker at makt utøves, og at kommunikasjon er relasjonell. Man kan på en måte avdekke maktbruk gjennom å benytte seg av analyseredskaper av kommunikasjonen. Det som kommuniseres kan forstås i tekst i vid forstand, og kan dermed også analyseres som tekst. En kritisk analyse av teksten kan derfor belyse hvordan andre faktorer, som maktutøvelse kommer til uttrykk og gjør seg gjeldende (Dahl 2015 s. 128).

Igjen tar jeg for meg casen jeg presenterte innledningsvis som eksempel. Den tar for seg hvordan den vestlige bistandsorganisasjonen setter som krav at arbeiderne skal møte til angitt tid jamfør arbeidskontrakten, og videre kan vi si at organisasjonen «kulturaliserer» avvikene når kvinnene ikke oppfyller kravene. Den vestlige bistandsorganisasjonen sier dette er på grunn av «*african time*» og deretter begrunner for sent kommingen på grunn av kulturelle årsaker. På den andre siden har vi kvinnene som opplever seg misforstått og diskriminert på grunn av sin kultur – at «alle afrikanere slingrer med tiden». I situasjonen over, kan vi se hvordan det skapes ubalanse, også i maktforholdet, på grunn av ulik forståelse av situasjonen.

For å forstå hva som skjedde i relasjonen her, kan vi på den ene siden benytte en *prosessanalyse* og *kulturfiltermodellen*. I denne modellen har Øyvind Dahl valgt å sette inn kulturfiltrene innenfor sirklene som representerer avsender og mottaker. Grunnen til at han har valgt å sette filtrene innenfor sirkelen er at disse er preget av vår oppvekst, erfaringer, menneskene vi har møtt osv. Dahl skriver at vi er sosialiserte inn i bestemt miljø, og at dette preget oss og hvordan vi ser på verden (Dahl 2015). Kulturfiltrene er likevel ikke statiske eller uforanderlige. Ved hver påvirkning, for eksempel i møte med andre mennesker, vil våre verdier og væremåter endres.

Videre har vi den intenderte meningen som sender har til formål å sende. Denne meningen må formuleres i et verbalt og non verbalt språk. Det er heller ikke gitt at denne meldingen er den samme som mottaker mottar, da denne er preget av dens kulturelle filter. Mottakeren må derfor gjøre en innsats for å motta meldingen slik at den videre kan tolkes gjennom kulturfilteret. På modellen er meldingen presset gjennom mottakerens trekant slik det blir en

trapes. Dette er et bilde på at mottakeren mottar meldingen ut ifra ens egne kulturelle fortolkninger (Dahl 2015).

Vi har den vestlige organisasjonen som avsender, den lokale kvinnen som mottaker og deres kulturfiltre. Modellen viser til at det som ble sendt, ble mottatt ut fra andre referanserammer. På motsatt side kunne vi ha tatt for oss en *hermeneutisk analyse* av situasjonen, som ville satt søkelys på ulike fortolkningene som er gjort. «Sarah» sine gjentatte ganger hvor hun kom for sent, ble feiltolket ut ifra den vestlige organisasjonens for-forståelse. Fra den vestlige organisasjonens side var det snakk om kulturelt begrunnet årsak, hvor det på andre siden var bunnet i noe annet. Vi kan argumentere for at denne konfrontasjonen videre kan skape ny forståelse. Etterforståelsen kan være endret hos begge parter. Likevel bør man ofte benytte seg av flere analysemodeller, da interkulturell kommunikasjon er et såpass komplekst fenomen. Dersom man benytter seg av flere analyser, vil dette kalles *eklektisk tilnærming* (Dahl 2015).

Vi kan også se hvordan maktstrukturen blir synliggjort i en kommunikasjonssituasjon som denne. Den britiske sosiologen Anthony Giddens tar for seg to former for å belyse maktforhold: enkel og dobbel hermeneutikk. På den ene siden har vi enkelt hermeneutikk som er hvordan den enkelte personen oppnår egne fortolkninger ut ifra sine forutsetninger, ofte i møte med andre. Altså hvilke meninger har organisasjonen oppnådd for sin egen del i møtet. På den andre siden har vi dobbel hermeneutikk som vektlegger den ene partens forståelse av den andres fortolkninger (Dahl 2015). Altså for eksempel hvordan Sarah forstår organisasjonens fortolkning av situasjonen hvor hun er for sen og travel om morgenen. I en slik setting blir det da organisasjonens fortolkning som er i fokus, men i møte mellom mennesker vil det likevel alltid foreligge minst to fortolkninger.

Vi kan på en måte argumentere for at din grad av makt er avhengig av personene som man samhandler med, samt de ressurser du har kontroll over. Likevel kan vi ofte se i interkulturell kommunikasjon som her, at makten også er kulturelt betinget. For eksempel ser vi i funnene at noen kvinner føler seg underlegne fordi premissene i deres deltakelse i organisasjonen er satt av de vestlige arbeidsgiverne uten hensyn for lokale forhold. Også som forsker i en kulturell kontekst er prosessen preget av at relasjoner og maktposisjoner er ulike, og at forskeren hele tiden har et etisk ansvar gjennom å balansere dette (Otterstad 2008).

Et annet eksempel på dette kan være hvordan kvinner ansatte i administrasjonen ofte henviser til at de opplever seg overkjørt, og skulle ønske de kunne bidratt i større grad med deres kunnskap. På den ene siden kan man begrunne dette i en evolusjonistisk kulturforståelse. Her tar man utgangspunkt i at vesten har nådd et høyere utviklingsstadium, og derfor er overlegent. I noen situasjoner kan samfunnsborgere fra vesten, oppfattes å ha et utviklingsmessig fortrinn, og det kan oppleves at disse pålegger sine egne sosiale verdier, normer og tradisjoner – og kanskje også kunnskap. Noen av kvinnene opplever altså at det er mangel på tillit til kompetanse.

Under her kan vi også ta for oss modellmakt. Det kan oppleves slik at den vestlige organisasjonen legger premissene for den virkelighetsforståelsen som ligger til grunn for kommunikasjonen. Likevel er ikke makt bare begrensende, men det kan også bidra produktivt ved å skape ny kompetanse og kunnskap. På ene siden blir minoritetenes perspektiv diskvalifisert, mens på andre siden får en utvidet sitt repertoar.

Et annet maktaspekt man kan ta for seg, er hvordan det på en side allerede er tildelt en skjev maktrelasjon i forestillingene vestlige kan ha om «den afrikanske kvinnen». På en side tar vi for oss en selvsagt undertrykket kvinne som er underlegen sin mann, mens vi på den andre siden fremmer en selvstendig og sterk «afrikansk kvinne». Vi kan se hvordan dette danner unyanserte stereotyper som jeg kommer tilbake til. Også Karina H. Skeie tar for seg i sin forskning hvordan antagelsen om afrikanske kvinner som undertrykte maktesløse offer, inviterer til, samt rettferdiggjør inngrep på deres vegne (Drønen m.fl. 2011). Et eksempel her kan være hvordan vestlige organisasjoner etablerer seg i landsbyer med sin egen visjon, uten å ha videre undersøkt ønske fra målgruppen. På en annen side skriver Skeie at dette kan minne om tidligere koloniale strukturer hvor inngrep og maktbruk ble rettferdiggjort av europeiske forestillinger om sivilisering og frigjøring (Drønen m.fl. 2011 s. 96).

Til forskjell fra evolusjonistisk kulturforståelse, har vi *relativistisk kulturforståelse*. Denne formen for forståelse bygger på en oppfatning av at alle kulturer har unike grunnlag (Skytte 2008, s. 22). Det vil si at alt er relativt og at det ikke finnes noe som er mer normalt enn andre ting. Herunder forsøker man å forstå de kulturelle fenomenene ut ifra de kulturelle kontekstene de finnes i; det som virker feil for noen, kan være naturlig for andre. For

eksempel bør man ha en kulturrelativistisk holdning når man forsker utenfor sin egen kultur, for å gi seg selv best mulig utgangspunkt for å forstå de kulturelle fenomener og holdninger.

Kvinnene forteller under intervjuene hvordan bruken av «tolk» i kommunikasjonen mellom organisasjonen og kvinnene, både kan gi positive utfall, men også kan begrense kommunikasjonen. Jeg velger å sette tolk i anførselstegn da bruken av dette ordet i denne kulturelle konteksten ikke er en godkjent tolk med retningslinjer og taushetsplikt, men en lokal person som oversetter fra engelsk til lusoga eller luganda.

På den ene siden er det anbefalt å benytte seg av tolk i enhver anledning hvor språket kan være en barriere for forståelse, samtidig kan vi se hvordan denne barrieren kan forstørres ved bruk av personer som forsterker ubalansen i maktrelasjonen. Vi har allerede tatt for oss maktrelasjoner og ubalanser kvinnene kan oppleve i møte med vestlig bistand. Videre kan vi se hvordan ukritisk bruk av tolk/oversettere på sin side kan bidra til at kvinnene kan føle seg enda mer underdanig, selv i kvinnerettede tiltak.

Et eksempel her er når kvinnene forteller at organisasjonen benytter seg av en av landsbyens overhoder i kommunikasjonen med kvinnene. Organisasjonen på sin side tenker kanskje at gjennom å respektere hierarkiet i landsbyen, og invitere høvdingene til å delta i prosjektet på sin side kan føre til bedre samarbeid og premisser for utvikling, enn om de ikke ble involvert. Kvinnene kan derimot fortelle hvordan de kan oppleve meldingen som tolken sender videre som nedlatende og arrogant. Kvinnene forteller også hvordan de kan oppleve at mennene har behov for å uttrykke sin egen mening, fremfor å direkte oversette hva organisasjonen formidler. Dette kan på sin side bidra til misforståelser og mistillit.

Samtlige av kvinnene er enige under intervjuene at dersom det blir benyttet en nøytral kvinnelig oversetter/ «tolk», så øker dette tillitten og åpner opp for kommunikasjon og diskusjon. Det finnes flere tradisjonelle tabuer som gjør at kvinnene ikke kan diskutere disse foran menn, eller andre hvor det kan føre til tap av ansikt.

Eide og Skorstad (2010, s. 56) skriver at det blir særlig synlig at man ikke kan ta for gitt at man er enige om hvilke verdier og hvilke prinsipper som ligger til grunn ved krysskulturelle

møter. At de kontekstene man befinner seg i, er det som har formet verdiene eller prinsippene. Vi kan på en side se hvordan dette kan skape kulturelle misforståelser, når aktørene i en samtale på hver sin side tror at de forstår hverandre, og antar at de begge har samme referanseramme. Dermed kan vi på en annen side se hvordan samtalen fortsetter som om de er enige i målet med samtalen, med alle aktører kommer ut med ulik etter-forståelse (Jareg og Pettersen 2017, s. 87).

Ubalanse i maktforhold, misforståelser ved den interkulturell kommunikasjonen og antagelser om kulturforståelse kan alle argumenteres for å være ulike faktorer som kan føre til, eller forsterke diskriminering og stereotypi. Likevel beskrev Crenshaw (1989) fenomenet interseksjonalitet som hvordan flere ulike faktorer overlappes ved diskriminering, og at det ofte er vanskelig å bestemme hvilken ene årsak som er gjeldende. Som nevnt i teorikapittelet kan dette videre brukes som en forståelse til å se kritisk på hvordan det er å bli beskrevet som en annen, slik som kvinnene forteller at de tidvis opplever (Otterstad 2008).

Stereotypier er antakelser om en sosial gruppe eller dens medlemmer (Dahl 2015 s. 67). Vi kan argumentere for at disse antagelsene trolig skjer på «begge sider»; både antagelser gjort av landsbybeboerne om bistandsarbeiderne som kommer på bortebane hjem til dem, og av bistandsarbeiderne om de landsbybeboerne. For eksempel ser vi hvordan bistandsarbeideren allerede er satt i bås som rik hvit person, ved ankomst til landet han skal arbeide i. Videre i samme artikkel står det skrevet hvordan bistandsarbeideren blir hentet på flyplassen med egen sjåfør og innlosjert på et sted som trolig koster mer enn hva de fleste lokale tjener på en måned, eller flere. Dette sier også kvinnene noe om i intervjuene. Det kommer frem at kvinnene synes at organisasjonene burde hjulpet mer, ut ifra at de antar dette er noe de vestlige organisasjonene har råd og mulighet til.

I landsbyene er det også vanlig at kvinnene setter seg ned på knær og hilser på mennene eller personer med høyere status. Dette opplever også jeg ved mine besøk, og det er heller ikke forventet at jeg som kvinne skal hilse på noen slik. Vi kan på en måte anta at jeg er gitt høyere status enn andre kvinner i landsbyen. På en side kan vi argumentere dette ut ifra de stereotypier som ligger til grunn; at jeg, som hvit kvinne må være rik og gitt høy status og derfor makt. Dette kan ses på i sammenheng med hva Dahl (2015) skriver. Han tar for seg at stereotypier ofte er tilegnet via mellommenn og ikke direkte observert av en selv, og at disse

stereotypiene derfor forblir uforandret og oppfattet som sanne. Eide og Skorstad (2010, s.80-81), skriver at gjennom å bruke kategorier som forklart over, vil dette ha en reduserende effekt på menneskesynet vårt, og heller rette fokuset mot det typiske og generaliserende, fremfor det unike.

Stereotypier blir ofte sett på som noe negativt, men på den andre siden både trenger og bruker vi disse for å forstå en kompleks verden (Dahl 2015). På en side kategoriserer vi det meste rundt oss i hverdagen, alt fra dyr til møbler. Likeså kategoriserer vi mennesker, fordi det gjør hverdagen vår enklere. På den andre siden er det viktig å være bevisst rundt sine stereotypier og ikke låse dem som uforanderlige faktum, men at disse kan endres ved innsyn og økt kunnskap. Dette gir oss et utfall som kan være til nytte heller enn til skade.

Et eksempel her er at «Afrikanere er konservative og sterkt religiøse», kan gi meg en pekepinn på hvordan jeg for eksempel bør kle meg når jeg ønsker å opprette en formell forbindelse i forhold til forskningsprosjektet.

I eksempelet fra forskningen over, ser vi hvordan vi bruker stereotypi som en beskrivelse av en gruppenorm framfor en beskrivelse av et enkeltmenneske. Det hjelper oss å møte kulturen på en god og respektfull måte. På den andre siden kan det være skadelig å benytte seg av grupperinger dersom det brukes som et normativt eller som en evaluering av mennesker (Dahl 2015). Likevel kan man argumentere for at det mest skadelige er dersom man ikke er åpen for å endre stereotypien selv etter man har tilegnet seg ny kunnskap.

Vi kan på en side kalle dette for fordommer, en holdning som motsetter seg åpenhet for endring (Dahl 2015). En holdning som ikke oppfordrer til mellommenneskelig forståelse og kommunikasjon som på sin side ville vært nyttig for full utnyttelse av bistandsorganisasjonens visjon. På den andre siden kan vi likevel anse fordommer som nettopp grunnlaget for forståelse, dersom vi anvender disse ut ifra Gadamer's perspektiv, som han kaller hermeneutikken. Hvor fordommer ofte blir ansett for å være fastlåste antagelser, åpner tvert imot Gadamer at ved hjelp av disse fordommene er vi i stand til å åpne oss opp for det vi ønsker å forstå (Gadamer 1990). Fordommer kan derfor ses på som en foreløpig dom, og

videre brukes til å forklare forståelsesprosessen: hvordan man har en forforståelse deretter tilegner seg ny kunnskap og erfaring, og kommer ut med en etterforståelse.

Gjennom casen med Sarah kan vi se hvordan organisasjonens antagelser om «African time» både kan ses på som stereotypi og fordommer, eller at det kan bli et springbrett for Gadamers bruk av fordommer. På den ene siden kan vi se hvordan organisasjonen har en antagelse mot afrikanerne og tid, derav kan det bli ansett som en stereotypi. Likeså kan vi se hvordan Sarah opplevde at hun ble møtt med en fordom mot henne som afrikansk som ikke respekterer tiden. Gjennom lukket kommunikasjon, holder organisasjonen seg til sine egne forståelser og er ikke åpen for ny innsikt som kan føre til felles produksjon av mening (Dahl 2015). Vi kan tenke oss at det er her det fører til etnosentrisme, kulturisme og diskriminering. At man bare tar imot den informasjonen som bekrefter tidligere stereotypier.

På den andre siden har vi derimot åpen kommunikasjon, hvor begge parter går inn i relasjonen med en intensjon om å åpne forståelseshorizontene. Her blir tidligere forståelser utfordret og konfrontert med andre forståelser og fortolkninger, og det skjer en kritisk utprøving av egne fordommer (Dahl 2015). Videre kan vi da se hvordan resultatet kan bety en felles enighet over mening eller likheter og forskjeller. Konfrontasjonen mellom organisasjonen og Sarah kan som tidligere nevnt føre til større forståelse for hverandre, og for Sarah som et enkelt individ. Det er ved slike tilfeller det oppstår det Øyvind Dahl beskriver som *gyrne øyeblikk*; at man forstår at man ikke forstår og derfor kan justere og stille nye undersøkende spørsmål for å utvide forståelseshorizonten.

I delkapittelet her har vi sett på hvilke faktorer kvinnene opplever kan stå i veien for full utnyttelse av bistandsorganisasjonens strategi om Women Empowerment. Vi ser hvordan ulike holdninger kan skygge over å skape ny forståelse og bredere kunnskap, og hvordan kvinnene tidvis kan oppleve seg både satt i bås og kulturalisert, til tross for at det ofte er flere samlede faktorer som fører til dette. Vi ser også hvordan kvinnene opplever maktrelasjonen, både som kvinne i sitt lokalsamfunn, men også som kvinne i møte med den vestlige organisasjonen.

6.2 Kulturelle og strukturelle endringer i landsbyene

Jeg har tidligere blant annet tatt for meg hvordan noen kvinner opplever at kultur ofte blir en forklaring på et fenomen, og hvordan antagelser har bidratt til både misforståelser, samt åpning for økt forståelse. Som det kommer frem i funnene forteller kvinnene at de opplever at de ikke bestandig blir forstått. Dette bekreftes av Marianne Skjortnes (2011), som skriver at ulempen ved at kulturforskjeller kan bli oversett i utviklingsarbeid, er at det blir vanskelig å skape meningsfylte endringsprosesser i et samfunn. Dette kan baseres på at mennesker i forskjellige samfunn, har forskjellige forståelsesrammer. På den ene siden ønsker man å skape ny mening gjennom en blanding av ulike påvirkninger, mens på den andre siden avviser man til dels ens egen fortid, og påtar seg en ny identitet som oppfattes gunstigere for en selv (Skjortnes, 2011). Likevel henviser kompleksiteten i disse kulturmøtene at det er av stor betydning av lokale forhold som utgangspunkt ved å skape endringer (Skjortnes, 2011).

Til tross for at kultur og tradisjon står sterkt i landsbyene, kan man likevel se den kulturelle innflytelsen som sprer seg sakte i landsbyene. Schifloe (2011) skriver at kultur som samfunnsmessige egenskaper, er varige fenomener som tar lang tid å endre. Som kvinnene forteller, blir de introdusert for moderne teknologi og utvikler seg innen språk og skrift blant annet. Vi kan på den ene siden kalle dette *diffusjon*, som er en prosess hvor man overfører kulturelle trekk mellom samfunn. Schifloe (2011) skriver at denne kultureksporten som oftest skjer fra det økonomisk mest utviklende samfunn, som i dette tilfelle kan ses på å være organisasjonen. På en annen side vil organisasjonen kunnes ses på som minoriteten i møte med et lokalsamfunn, så hvorfor er det da at denne har så stor innflytelse på samfunnet? Noe av dette kan kanskje spores tilbake til makt- og statusforholdet mellom vestlige og lokale. Som Michael Kromberg forklarer det i artikkelen *om å bli krokodille – bistandsarbeiderens dilemma* (1989):

«Så opplever han (bistandsarbeideren) at han helt fra start får særbehandling på grunn av hudfargen og hva han representerer som søkkrik ekspert i et lutfattig land. [...] Slik befestes hans privilegerte status umiddelbart» (s. 175).

Økonomi

Økonomi kan også ofte være en betydningsfull faktor når det kommer til kulturell endring, maktrelasjoner og utviklingsarbeid. Kvinnene som opplever mistillit til kompetansen sin, uttrykker i materialet at de tror det på en side bunner i at organisasjonen vil legge føringer og bestemme siden det er de som betaler for prosjektene. Kvinnene opplever på andre siden at aktørene ikke har nok kunnskap om de lokale forholdene, men likevel presenterer handlingsplaner som skal utføres, med lite rom for endring. På den ene siden kan det handle om mistillit til kompetanse, men også mistillit til drift eller mistanker om korrupsjon. Dette blir også støttet opp av Zachrisen og Mweninguwe (2022), som har skrevet en artikkel om nettopp dette: lokale bistandsarbeidere sine tanker om organisasjonens føringer for bruk av de økonomiske midlene.

Allerede tilbake i 1989, beskrev Øyhus bistanden som «topptung» - at det er mye penger og dermed makt og prestisje involvert, og for mange eksperter med en forkjært ekspertise som sitter for langt fra selve problemet (Eriksen 1989). Vi kan si at dette kan være en av grunnene til at man ser så mange bistandsprosjekter som blir satt i gang, men avsluttes som ikke vellykket. Kvinnene forteller også om dette gjennom funnene, at det er noe svekket tillit til om prosjekter som blir lovet blir satt i gang og/eller fulgt opp. På en måte kan dette begrunnes gjennom at det har vært forsøkt flere ulike prosjekter, hvor disse ikke har vært tilpasset lokalsamfunnet i den grad at det har blitt vellykket. Dette beskriver også Marit Melhuus (1989) om prosjekters målsetning og målgrupper som ikke stemmer overens, og at noen bistandsprosjekt tar utgangspunkt i et antatt behov som heller ikke finnes i målgruppen. Videre mener hun da at dette skaper en tankegang om at «vår» kunnskap er bedre enn «deres» kunnskap. Likeså kan det da være aktuelt å se på om utviklingsstrategiene dermed fokuserer i for stor grad på økonomisk vekst, fremfor å ta hensyn til sosiale og kulturelle aspekter.

Utvanning av kjønnsroller

Bistandsdebatten henviser stadig til hvor sentral styrkingen av kvinner har å si for utviklingen av likestilling, samt å bedre økonomien for landene. Tore Westberg (2019) stiller på den ene siden spørsmål om ikke vestlige bistandsorganisasjoner tør å kritisere og ta tak i diskriminerende kjønnsroller. Han kritiserer videre hvordan ingen tar tak i den tradisjonelle afrikanske mansrollen. Han skriver at etter 20 år i Kenya, får han fortsatt samme svar fra

kenyanske menn dersom han bringer opp temaet: «You know, we are African men. We must be respected by women». Videre skriver Westberg at med dette mener den afrikanske mannen underkastelse. Han nevner også at kenyanske menn mener at de ikke kan tjene mindre enn kona, da han vil miste innflytelsen over hjemmet. Nå skal jeg ikke ta for meg de generaliserte stereotypene Westberg fremstiller, men hvordan et slikt perspektiv kan understreke hvordan noen menn i landsbyene i Uganda, kan kjenne seg truet av vestlig bistand som kommer med kvinnerettede tiltak. Også Norad (2015) skisserer i sine rapporter hvordan noen menn her kan ha sterk interesse for å bevare de tradisjonelle kjønnsrollene.

På den andre siden, som et tilsvarende til Tore Westberg sin artikkel, har vi generalsekretæren i Plan International Norge, Kari Helene Partapuoli (2019). Hun svarer at de tradisjonelle kjønnsrollene står sentralt i utfordringene jenter i utviklingsland møter. Hun arbeider i en vestlig bistandsorganisasjon som arbeider med å utfordre de tradisjonelle kjønnsrollene gjennom å drive opplæring og bevisstgjøring av makt, ulikheter og diskriminering for å utvikle bærekraftige positive endringer i et lokalsamfunn. Gjennom hennes erfaring støtter hun opp det som kvinnene i denne forskningen kan fortelle om.

Kvinnene forteller under intervjuene at de også opplever misnøye fra andre i lokalsamfunnet som ikke er deltakere av prosjektene. Kvinnene begrunner dette i all hovedsak som sjalusi og noen kaller dette latskap; at «de andre» sitter og venter på å bli plukket opp av bistandsprosjekter fremfor å ta ansvar selv. Man kan også se på dette som en slags skeptisisme, hvor man stiller seg sterkt tvilende til at en vestlig bistandsorganisasjon med kvinnerettede tiltak skal utfordre både kjønnsroller, men også kjønnshierarkiet.

Flere av kvinnene forteller om en økt sosial status etter de fikk lønnet arbeid, både i hjemmet og i samfunnet ellers. Kvinnene forteller også at de skulle ønske mennene ikke ble ekskludert fordi dette medfører sjalusi, men at også mennene får mulighet til å for eksempel ta opp lån fra lånegruppene, slik som kvinnene.

Til tross for at kvinnene i forskningen forteller om at deres sosiale posisjon er bedret i samfunnet etter at kjønnsrollene ble utfordret, kan Norad legge frem i resultatrapporten sin fra 2007, at oppløsningen av tradisjonelle strukturer derimot har gjort kvinner enda mer utsatt for voldtekter og overgrep enn før (s. 53).

Som Otiso (2006), Norad (2022) og kvinnene nevner, så har kvinnene manglende rettigheter som tilskriver dem tilgang på jord. På sitt vis er den eneste tilgangen til jordstykket gjennom sin ektemann eller andre menn i familien. Videre går familiearven hovedsakelig til mennene/guttene. Likevel forteller flere av kvinnene at dersom de klarer å opparbeide seg stor nok økonomisk sum, så kan land kjøpes også for dem. Man kan da se hvordan dette bidrar til at kvinnene blir mindre avhengig av mennene. En slik løsrivelse fra avhengigheten kan kanskje også føre til at færre kvinner er nødt til å gifte seg for å overleve, eller at en kan skille seg om man er i et skadelig forhold.

Dette forteller også kvinnene om, men de trekker inn enda en faktor i dette; nemlig flerkoneri. Otiso (2006) skriver at det er svært vanlig at menn har mer enn en kone i Uganda, men det er uaktuelt og tabu om en kvinne har flere menn. I og med at avstamningen nedfelles kun gjennom mennenes navn, ønsker ofte menn å sikre flere etterkommere. Videre skriver han at barnløshet ses på som et kvinneproblem. En manns status gjenspeiler seg ofte i hvor mange koner og barn han har. Kanyesigye (2014) skriver at etter innflytelse fra vestlige organisasjoner i mindre landsbyer viser statistikken at flere kvinner nå velger å få færre barn. Man kan på en side forstå hvordan menn kan oppleve seg truet av vestlig innflytelse av utvanning av tradisjonelle kjønnsroller. Mennene kan for eksempel føle seg avmaktet og truet i forhold til relasjoner som bestemmer deres makt og status i lokalsamfunnet.

På en annen side kan man også true de tradisjonelle kjønnsrollene ved å styrke kvinnene økonomisk. Der hvor kvinnene tidligere var avhengig av menn (også å gifte seg) for å få tilgang til jordstykke og mat, kan de nå oppnå dette selv. Kvinnene kan også skille seg, uten å ha problemer med å betale tilbake medgiften som ofte er forventet, og årsak til at flere kvinner ikke kan velge å gå fra ektemenn. Otiso (2006) skriver at det var vanligere før, at konene gikk

i arv dersom ektemennene døde, enn hva det er i dag etter vestlig innflytelse som styrker kvinnene økonomisk. Kvinnene kan også sikre utdanning for barna, som igjen vil styrke den neste generasjonen. Kanskje det derfor ikke er vanskelig å forstå at noen er skeptiske til kvinnerettede tiltak som kan føre til utvanning av kjønnsrollene.

Økt fattigdomsskille

Kvinnene deler flere positive ringvirkninger av å være medlemmer i et bistandsprosjekt. På den ene siden forteller flere av kvinnene at det å ha lønnet arbeid fører til at de får større tro på seg selv, og at statusen deres ovenfor ektefellen og lokalsamfunnet øvrig styrkes. Ei kvinne forteller også at etter hun begynte å tjene egne penger har familien innført familiemøte en gang i måneden, hvor de også diskuterer hva pengene skal gå til. I den større sammenheng kan dette anses å være en bagatell, men kvinnen uttrykker at hun omsider deltar i beslutninger, noe som er ganske stort. Likevel blir det også fortalt at til tross for at kvinnene nå er i lønnet arbeid, så deltar ikke mennene mer i husholdningen. Tvert om blir det nærmest ansett som en forutsetning at kvinnen fortsatt klarer å gjøre hennes hjemlige oppgaver også, helst før hun går på arbeid.

Økt økonomi for noen kan også bety økt fattigdomsskille for andre. Vi kan se hvordan kvinnene forteller at noen avgifter har økt i landsbyene. Kvinnene forteller at skoleavgiften har økt, samt prisene på noen typer grønnsaker, kjøtt og lignende. På en side kan dette være som følge av bedret økonomi i landsbyen, eller på en annen side etterspørsel av produkt. Vi kan da se på hvordan dette bidrar til å skape skille mellom de som er med i bistandsprosjekter og de som faller utenfor. Ringvirkningene kan derfor ikke bare være utelukkende positive.

En annen faktor her, er at kvinnene kan fortelle om at siden deres husdyr er «kvalitet sikret» siden de er med i en vestlig organisasjon, får deres husdyr derfor tildelt en større økonomisk verdi. I landsbyene hvor det er vanlig med byttekultur, hvor bytteverdiene tidligere har vært tilnærmet konstante, er disse blitt endret etter at husdyrene «av en vestlig organisasjon» bli gitt større verdi.

Kvinnene forteller også om hvordan noen «sitter og venter på å bli plukket opp» av bistandsprosjekter, og at dette fører til ansvarsfraskrivelse over egen livssituasjon. Kvinnene forteller at disse ofte ikke tar tak i noe på eget initiativ, og ofte på grunn av manglende

opplæring, ikke innehar nok kunnskaper om hvordan optimere for eksempel avlinger. På den andre siden forteller kvinnene om entreprenørskap som er adoptive for andre i landsbyen, og hvordan disse metodene ofte sprer seg også utenfor medlemmene i prosjektet. Kvinnene er positive til dette, men påpeker igjen hvordan markedet da krymper, og prisene svekkes på produktet. Til tross for dette får flere av kvinnene tilgang på et marked som de øvrige personene i landsbyen ikke har, takket være organisasjonen de er deltakere av. Dette blir også støttet opp under av Kanyesigye (2014), som skriver i sin artikkel at gjennom globalisering som for eksempel det at en vestlig bistandsorganisasjon befester seg i en landsby, så vil mottakerne få tilgang til det han kaller globale verktøy. Disse verktøyene, telefon, internett og lignende, vil gi personen en mulighet for å markedsføre produktene sine og et marked for salg.

I dette delkapittelet ser vi hvordan kvinnene opplever at bistandsorganisasjonene påvirker og endrer deres livssituasjon og kvinnes mulighet til å gjøre beslutninger i eget liv, og hvordan organisasjonens policy kommer til uttrykk lokalt. Vi ser hvordan påvirkningen bistandsorganisasjonen har fører til endringer både i strukturen i lokalsamfunnet, men også smått i kulturen.

6.3 Moderniseringsprosesser og bærekraftig utvikling

Vi kan se hvordan teknologi og utvikling også kan medføre utvanning av kulturer. For eksempel så argumenterer Penina Mlama (Eriksen, 1989) for at beslutningen for å hjelpe fattige land, ofte kan basere seg på behovet for å skaffe et marked for industriprodukter og ekspertise hjemmefra, fremfor solidariteten med de fattige. Mlama (Eriksen, 1989) trekker frem overføring av teknologi som et av disse punktene; teknologien som blir introdusert har vært avhengig av giverlandets industri for levering av utstyr, drift og vedlikehold. Denne teknologien har ofte blitt introdusert uten hensyn til om den egner seg. Et eksempel kan være når kvinnene forteller om utfordringen ved å etterleve organisasjonens forventning og krav til rapportering, når det ikke tas høyde for tilgjengeligheten på strøm, internett eller kunnskap om bruk av datamaskinen levert av organisasjonen. Flere kvinner forteller også at de ikke kan verken lese eller skrive, og ikke opplever seg møtt på dette, men at de får beskjed om at de da bør gå flere sammen for å formulere rapportene.

Engstrøm (2016) skriver på sin side at mikrolån og entreprenørskap ikke utgjør særlig forskjell i den større sammenhengen. Han baserer dette på transaksjon av penger som ikke er tilgjengelige og ofte blir byttet i husdyr, mangel på kunnskap om hvordan man styrer en bedrift og konkurransen på markedet. Han skriver at alle disse er faktorer som hindrer at bedriftene vokser seg store nok. Likevel får kvinnene, gjennom internett og sosiale medier, tilgang på et marked de tidligere ikke har hatt. De forteller også om at de mottar veiledende råd og tips på hva produktet faktisk har til markedspris, noe som gjør dem konkurransedyktige. Flere kvinner i prosjektet forteller at de tidligere ikke visste at de kunne få mer penger for kurvene, spesielt de som selges til turister i byene. Andre kvinner forteller også at de får veiledning og hjelp til å promotere produktene sine på nett, eller at organisasjonen gir dem tilgang på marked gjennom dem.

Tilgangen på sosiale medier og internett kan derfor på den ene siden bidra til inspirasjon og et verktøy for å videreutvikle produktet. Et eksempel her er fletting av kurver som er tradisjonell kunnskap som kvinnene overfører fra mor til datter. Her forteller kvinnene at etter de ble mobilisert i et prosjekt, har de fått et større marked, spesielt etter at produktet ble videreutviklet i tråd med etterspørsel om mønstre og farger, noe de tidligere ikke benyttet seg av. Dette blir også støttet opp under i Kanyesigye (2014) sin artikkel, hvor han skriver at flere i rurale områder har beveget seg bort fra tradisjonelle måter til fordel for andre teknikker som gir bedre avkastning, både ved produkter, men også ved landbruk: «The rural poor have abandoned traditional ways of cultivating and are moving to modern farming techniques which has proved to be much more fruitful than the traditional methods".

Vi kan se hvordan det i møte med et stadig mer skiftende klima, med lengre og kraftigere tørketider, samt lengre og kraftigere regntider, har vært essensielt å også oppdatere måten jordbruket blir drevet på. Som nevnt i kapittel 2, så belager de aller fleste kvinner i utviklingsland seg på denne ressursen, og ofte er dette eneste vei til matsikkerhet eller mulighet for inntekt for kvinnene. Ifølge Røst (2016) sin artikkel i Bistandsaktuelt, er utviklingen av kunnskap og tilgjengelighet av jordbruk den mest effektive formen for samfunnsutvikling og individuell utvikling.

Dette sier også kvinnene i forskningen her, da dette bygger opp om kunnskap som personene allerede innehar og benytter seg av. Et eksempel her er deltakere av et husdyrprosjekt, hvor kvinnene fikk låne en gris, og ved første kull fikk organisasjonen grisunger tilbake. Kvinnene kan fortelle at avlingene deres har økt og bedret seg etter at de fikk kunnskap om å benytte dyreavføringen som gjødsel til jordbruket, og avkapp fra ulike matsorter som fôrblending. Altså at de får kunnskap om hvordan de kan utnytte ressurser de allerede innehar. På dette grunnlag kan man derfor påstå at det er essensielt at den vestlige organisasjonen blant annet innhenter så mye kunnskap og kompetanse som mulig innenfor de sosiale og naturlige systemer de skal etablere seg i.

Kvinnene forteller også om økt kunnskap i forhold til når de skal så hvilke frø, og når man skal gjødsle og lignende. Ikke minst har det blitt viktig for kvinnene *hvordan* de sår frøene. Hvor de tidligere strødde frøene over åkeren, sår di nå mer systematisk som gjør det enklere å vedlikehold og innhøste. Vi kan derfor si at der hvor kvinnene tidligere fulgte kunnskap overført mellom generasjoner, har de gjennom å være medlemmer i bistandsprosjektet blitt effektivisert på en slik måte at det gir bedre avkastninger. Dette bekreftes også i artikkelen publisert av UN Women (2023). Her skriver de om ei kvinne i Uganda som er medlem av en gruppe bønder som har mottatt undervisning i klimavennlig dyrking. Hun forteller at tidligere benyttet de seg av tradisjonell dyrking, hvor frøene blir spredt tilfeldig, lusing blir først påbegynt etter en måned eller to, og hvor avlingene nesten er lagt opp til tilfeldighetene om utfallet blir greit eller ei. Ulempene her er også at det kan være vanskelig å se hva som er ugress og hva som er tidlige spirer av avlingene, noe som fører til at mye som ikke skulle vært tatt bort blir tatt vekk, og motsatt. Etter og ha tilegnet seg ny kunnskap, sår de i det de kaller «line-planting», på linje, slik at det er enklere å se hvor spirene står og hva som er ugress. Bøndene starter også å luke vekk ugress fra uke 1 eller 2. De skriver videre at dette førte til langt bedre innhøstning (UN Women 2023).

På motsatt side derimot, kan vi også ta for oss hvordan bistandsarbeid mulig skaper en annen usunn avhengighet. Der hvor strategien i utgangspunktet er å styrke kvinnenens myndiggjøring og gjøre dem mindre avhengige av sine mannlige relasjoner, bør vi være oppmerksomme på at man ikke erstatter dette med en avhengighet til bistand i stedet.

På den ene siden har vi Walt Rostow (1965), en frontperson for moderniseringsprosessen, som mente at «de fattige landene» etter hvert vil ta igjen de utviklende landene og at økonomisk kontakt vil være fordelaktig ettersom det vil føre til utvikling i disse landene.

På den andre siden har vi perspektivet til Lenins og Trotskijs som viser til at dette langt ifra fører til utvikling, men heller en aktiv underutvikling (Drønen m.fl., 2011). Lenins og Trotskijs argumenterte med at lave priser på eksporterte varer fra fattige land, omfattende statsgjeld, og et skjevt utgangspunkt for å delta på verdensmarkedet på lik linje som rikere land, bare er symptomer på strukturelle ulikheter. Videre argumenterer de for hvordan de tidligere koloniserte folkene blir «mentalt kolonisert», altså at de forblir avhengige av kolonimaktens tankemodeller og kunnskapssystemer (Drønen m.fl., 2011).

Dersom vi videre trekker dette ned på individnivå, kan vi ta for oss hvordan kvinnene er sårbare for å bli avhengige av den bistanden de mottar. For eksempel dersom bistandsorganisasjonene fokuserer bare på økt produksjon og økt avkastning i jordbruket, fremfor å også se på kulturmøte som finnes gjennom hele endringsprosessen i jordbruket (Drønen m.fl., 2011). Et eksempel under her er hvordan noen bistandsorganisasjoner gir kreditt til kvinnene til kjøp av gjødsel eller frø, tross for at det er et rimeligere lån enn ellers, kan det også sette kvinnen i en gjeld hun kan slite med å komme seg ut av dersom tilgangen på vann skulle endres slik at det påvirker avlingene og andre årsaker. Et annet eksempel er innføring av kunstgjødsel som ikke er lokalt tilgjengelig, hvor deltakerne belager seg på at organisasjonen skaper tilgangen til dette. Vi kan på en måte da konkludere med at gjennom disse innføringene av jordbruksteknologi, settes kvinnene/bøndene i en situasjon hvor de er mer avhengig av flere faktorer som er utenfor deres kontroll og rekkevidde, til tross for at muligheten for større avlinger foreligger. På den ene siden kan altså innføringene av moderne jordbruksteknikker føre til mindre avhengighet og større myndiggjøring for kvinnene, mens på den andre siden kanskje skape ny avhengighet som ikke er bærekraftig.

Delkapittelet her oppsummerer både hvordan bistandsorganisasjonen har mulighet til å endre livssituasjonen til kvinnene, men også hvordan introduksjon av moderne jordbruksteknikker, annen teknologi og tankesett er med på å endre tradisjonelle og kulturelle strukturer i lokalsamfunnet, som blant annet utvanning av kjønnsroller og modernisering av jordbruk. Videre ser vi også hvordan dette kan føre til bærekraftig utvikling, samt at kvinnene opplever

større råderett over eget liv i form av økt sosial status som følge av bedret økonomi. På denne måter blir ikke kvinnen like avhengig av mennene i relasjonen hennes.

7 Avslutning

Avslutningsvis vil jeg avlegge en oppsummerende konklusjon som retter seg inn på forskningsspørsmålene som har vært med under hele avhandlingen. Dette vil belyse problemstillingen om hvordan kvinner i rurale områder i Uganda opplever møte med vestlige bistandsorganisasjoner som har Women Empowerment som strategi. Deretter avrunder jeg oppgaven ved å reflektere rundt videre forskning.

7.1 Oppsummerende konklusjon

Stadig flere organisasjoner velger å rette seg mot kvinner og jenter som målgruppe jmfør FNs bærekrafts mål nummer 5; å oppnå likestilling og styrke jenter og kvinners stilling i samfunnet (Nettstedet FN). Bistandsorganisasjoner arbeider blant annet med kompetanseutvikling i form av utlån av ekspertise, materiell, ressurser med mer.

Å arbeide etter Empowerment-prinsippet, hvor man skal gjøre den det omhandler mest mulig beslutningsdyktig i eget liv, anses som en av de mest bærekraftige strategiene å drive utviklingsarbeid.

Kvinner og jenter i flere rurale områder i Uganda står ovenfor uakseptable grader av diskriminering og misbruk. Disse forholdene hindrer kvinnene i å utspille sin rolle i samfunnet, samt å delta i beslutninger. Dette kan også hindre en bærekraftig utvikling av samfunnene. Mye av dette grunner i at kvinnene er helt avhengig av menn, både når det kommer til økonomi, og det å ha tilgang til- og eie egen jord.

De aller fleste, spesielt kvinner, belager seg på jordbruk når det kommer til mat- og økonomisk sikkerhet. Å drive med jordbruk tilfaller som oftest inn under kvinnes arbeidsoppgaver i hjemmet. Menn skal være ansiktet utad, beslutningstakere og representanter i sosiale sammenhenger. Som oftest er kvinnerollen rangert lavere enn menn i samfunn preget av kjønnshierarki og aktive kjønnsroller.

For å kunne bidra eller ha innflytelse på kulturell endring, anser jeg det som helt nødvendig å være bevisst over egen rolle som kulturbærer, for å videre kunne forstå lokale forhold, normer og holdninger hos både kvinner og menn. Utviklingsstrategiene bør i størst mulig grad samsvare med de lokale strukturene og kulturene, men med et endringsfokus. Under drøfting av funn, ser vi flere årsaker som kan hindre eller hemme full utnyttelse av bistandsorganisasjoners potensiale og målsetning, deriblant gjennom å benytte seg av kultur som unyansert årsaksforklaring på ulike fenomener.

Videre er det spennende å ta for seg hvordan innflytelsen bør skje på en bærekraftig måte slik at lokale endringsagenter driver utvikling videre som Jon Lomøy skrev i resultatrapporten til Norad i 2015. Dette kan vi se gjennom hvordan kvinnene også bli påvirket til å endre barneoppdragelsen, ved at flere jenter får utdanning, gutter får studere i større byer som ofte er modernisert og så videre.

I denne avhandlingen kommer det frem at gjennom vestlige bistandsorganisasjoners initiativ får kvinnene tilgang på informasjon, ressurser og kunnskap som fører til effektivisering og mulighet for å bedre sin egen og familiens livssituasjon. Kvinnene får større handlingsrom til å utføre egne valg, og til å delta i beslutningsprosesser særlig i hjemmet. Kvinnene forteller også om økt status i lokalsamfunnet.

Som følge av bedret økonomi, kan kvinnene nå prioritere utdanning til barna sine, og da spesielt til jentene som tidligere var nedprioritert. Kvinnene forteller også at de med egen inntekt, ikke trenger å være avhengig av menn for å ha tilgang til dyrkbar jord. Kvinnene har også mulighet til å skille seg ved skadelige ekteskap, og velge et potensielt neste ekteskap. Vi kan derfor konkludere ut ifra dette at kvinnene får større myndighet over eget liv og ressurser etter å ha deltatt i bistandsprosjekter.

Kvinnene uttrykker dyp takknemlighet, men bistanden er likevel ikke uten negative faktorer også:

Opplevelsen av å bli møtt og forstått, kan enkelt undervurderes, og man står i fare for å møte individer i utviklingsland med en holdning hvor en selv blir ansett som ekspert. Dette

gjennom å for eksempel kulturalisere andre eller ha lukkede stereotypier. Dette skaper også et maktforhold som ikke legger til grunn for en konstruktiv og produktiv relasjon. Gjennom å være åpen i kommunikasjonen, og være innstilt på å utvide ens egen horisont, kan man lære utrolig mye i et slikt flerkulturelt møte. Det gir en unik måte å forstå andre på, som man også kan ta med seg i andre kontekster.

I tilfeller hvor bistandsorganisasjonene ikke tar høyde for verken den lokale konteksten, tradisjoner eller kultur, vil målsetningen ikke sammenfalle med realiteten, og derfor ikke bidra til full utnyttelse av potensialet av bistandsprosjektet. Jeg har også tatt for meg andre negative konsekvenser hvor vi kan se at kvinner og jenter i noen tilfeller blir desto mer sårbare ved utvanning av kjønnsrollene og strukturene rundt dette. Likevel viser forskningen i denne avhandlingen at kvinnene har både styrket sin egen posisjon i lokalsamfunnet og i hjemmet ved å være deltakere i et fungerende bistandsprosjekt. Entreprenørskap er den formen for bistandsprosjekt som utpeker seg som mest positivt. Dette er trolig fordi det belager, og bygger seg på, lokale ressurser kvinnene allerede har tilgang på, samt at det er lettere å få til som del av hverdagen med alle gjøremål kvinnene ellers har.

Det kommer frem at gjennom modernisering- og endringsprosesser som introduseres av bistandsorganisasjonene, herunder blant annet teknologi og andre måter å utføre de ellers tradisjonelt lærte kunnskapene på, så effektiviseres produktet slik at avkastningene blir høyere. Likevel kan vi også se hvordan dette kan sette kvinnene i en ny avhengighet til organisasjonene dersom dette ikke tas høyde for på prosjektplan.

7.2 Videre forskning

I denne avhandlingen har vi vært inne på hvordan konsekvensene ved endret strukturer ved kjønnsroller oppleves, likevel synes jeg at det hadde vært veldig spennende å sett enda mer på hvordan dette oppleves, og fra lokale menns perspektiv. Videre hadde det vært interessant å sett på hvordan da den neste generasjonen opplever disse endringene.

Om vi skal trekke dette tilbake hjem til Norge, hadde det vært interessant og forsket videre på hvordan tredje generasjons innvandrerungdommer opplever kjønnsroller, både i hjemmet, i «klikkene» rundt seg, og i samfunnet øvrig.

I videre forskning hadde det også vært interessant og dykket videre inn i interseksjonalitet og sett på hvilke andre faktorer som bidrar inn i opplevelsene av diskriminering i lokalsamfunnet, eventuell diskriminering som følge av deltakelse i bistandsprosjekter og andre faktorer som man bør vite om når man velger å starte i en landsby som bistandsorganisasjon. Ellers hadde det vært relevant å sett på langtidsvirkningen etter man har vært deltakere i en bistandsorganisasjon.

Annen forskning kunne vært og gått videre inn på hvordan modernisering- og effektivisering av jordbruket utgjør forskjeller for lokalsamfunnet som helhet.

I forskningen vist i denne avhandlingen, kommer det tydelig frem en rekke positive ringvirkninger ved å være deltaker i en bistandsorganisasjon. Forskningen er likevel begrenset til å gjelde de kvinner som er deltakere, og omfatter ikke alle kvinnene i en landsby. Det hadde derfor vært av interesse å se på hvilke ringvirkninger dette har på kvinner som ikke er deltakere av en bistandsorganisasjon, etterlater dette disse kvinnene desto mer sårbare? Og hva utgjør det for lokalsamfunnet? I Norad sin første resultatrapport (2007) skriver de at kvinner er mer utsatt for overgrep nå enn tidligere, i samfunn hvor de kulturelle strukturene har blitt oppløst. Dette legger også et grunnlag for en interessant forskning videre. Hva er årsaken til dette? Og vil dette gjelde kvinnene i eller utenfor prosjektene? Kanskje begge grupper?

Verden blir stadig mer globalisert, avstandene mindre og grensene viskes vekk. Innflytelsen på tvers av land skjer derfor i større grad, noe som kan føre til at kulturelle og strukturelle endringer skjer raskere. Forholdet mellom kjønnsroller vil bli tydeligere og mer sentralt, også som en faktor i det norske samfunnet. Forskning på dette feltet vil derfor være viktig.

Litteraturliste

Braun V. og Clarke V. (2006). Qualitative research in Psychology. Using thematic analysis in psychology. Hentet 26.04.2023 fra:

<https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Crenshaw, K. (1989) Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. Hentet 07.01.2023 fra:

<https://philpapers.org/archive/CREDTI.pdf?ncid=txtlnkusaolp00000603>

Dahl, Ø. (2015) Møter mellom mennesker. Innføring i interkulturell kommunikasjon. Oslo: Gyldendal Akademisk

Drønen, T. S., Fretheim K., Skjortnes M (red.) (2011) Forståelsens gyldne øyeblikk. Festskrift til Øyvind Dahl. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag

Engstrøm, P. (2016) The role of finance and microentrepreneurship in the informal economy. Hentet 05.01.2023 fra:

https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/bitstream/handle/11250/2413123/The+Role+of+Finance+and+Microentrepreneurship+in+the+Informal+Economy_Engstrom+compressed.pdf?sequence=3

Eide, S.B og Skorstad B. (2010). Etikk – til refleksjon og handling i sosialt arbeid. 2.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk

Eriksen, T.H. (red.) (1989) Hvor mange hvite elefanter? Kulturdimensjonen i bistandsarbeidet.

Oslo: Ad Notam forlag AS

<https://www.nb.no/items/6568131de1588cfb35bbeb9c621c27ee?page=21>

Eriksen, T. H. (2008) Globalisering. Åtte nøkkelbegreper. Oslo: Universitetsforlaget

Everett, E. L. og Furseth I. (2014) Masteroppgaven. Hvordan begynne- og fullføre. Oslo: Universitetsforlaget

Gadamer, H.-G. (1990). Sannhet og metode. Grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk (6. utg.). Oslo: Pax Forlag.

Gardin, K. (2007) The Nobel Prizes 2006. Mohammad Yunus Biographical. Hentet 10.01.2023 fra:

<https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2006/yunus/biographical/>

Halvorsen K. (2011) Innføring i helse- og sosialpolitikk. Oslo: Universitetsforlaget

Kaffenberger, M. (2018, 8. juli) How innovative financing can support entrepreneurship and sustainable livelihoods. The World Bank. Hentet 13.09.2022 fra:

<http://blogs.worldbank.org/jobs/how-innovative-financing-can-support-entrepreneurshipand-sustainable-livelihoods>

Kanyesigye, E. (2014). The Impact of Globalization on the Rural Poor in Uganda. Hentet 16.09.2022 fra:

https://www.academia.edu/11775037/The_Impact_of_Globalization_on_the_Rural_Poor_in_Uganda

Lindstad, G. (2017). Uten kvinners økonomiske utvikling og rettigheter oppnås ikke FNs bærekraftsmål. Hentet 28.04.2023 fra

<https://www.panoramanyheter.no/menneskerettigheter-utviklingspolitikk-okonomi-og-naeringsliv/uten-kvinnens-okonomiske-utvikling-og-rettigheter-oppnas-ikke-fns-baerekraftsmal/221131>

Lutz, E. (1998). Agriculture and the environment. Perspectives on Sustainable Rural Development. The World Bank. Hentet 13.09.2022 fra:

<http://documents.worldbank.org/curated/en/739911468012032421/pdf/multi0page.pdf>

Naijuka, R. (2016, 23. mars). Entrepreneurship impact to Ugandan women empowerment. New Vision. Hentet 30.09.2022 fra:

https://www.newvision.co.ug/new_vision/news/1420282/entrepreneurship-impactugandan-women-empowerment

Norad (2007) Resultatrapport. Bistanden virker – men ikke godt nok. Hentet 01.05.2023 fra

<https://www.norad.no/en/toolspublications/publications/2009/resultatrapport-2007-bistanden-virker---men-ikke-godt-nok/>

Norad (2015) Resultatrapport. Kvinners rettigheter og likestilling. Hentet 01.05.2023 fra:

https://www.norad.no/globalassets/publikasjoner/publikasjoner-2015-/resultatrapporten_2015.pdf

Norad (2015) Kvinnelige Gründere skaper arbeidsplasser i utviklingsland. Hentet 19.12. 2022 fra:

<https://resultater.norad.no/resultathistorie/kvinnelige-grundere-skaper-arbeidsplasser-i-utviklingsland>

Otterstad (red.) (2008). Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold – fra utsikt til innsikt.

Universitetsforlaget. Oslo

Otiso, K.M (2006). Culture and Customs of Uganda. Greenwood Publishing Group

The World Bank (2012). World development report 2012. “Gender Equality and Development”. Hentet 24.04.2023 fra:

C:/Users/sk40452/Downloads/646650WDR0201200Box364543B00PUBLIC0.pdf

Partapuoli, K. H. (2019, 24. September). «Kjønnsroller i endring – av og med

ungdommen selv» Hentet 27.03.2023 fra:

[Kjønnsroller i endring – av og med ungdommen selv \(panoramanyheter.no\)](https://panoramanyheter.no)

Zachrisen og Mweninguwe (2022, 17. Juni). «De evner ikke å se kompetansen som finnes lokalt». Hentet 03.01.2023 fra:

<https://www.bistandsaktuelt.no/afrika-bistandsorganisasjoner-malawi/de-evner-ikke-a-se-kunnskapen-og-kompetansen-som-finnes-lokalt/313002?fbclid=IwAR1Zx99DprenN15ASAxnYwhsWreu-GxXRS6JzklQ09PkQa0cV5ejBDNfzAM>

Stuen, E. A. (2021) «Blir begrepet interseksjonalitet misbrukt?» Hentet 07.01.2023 fra

<https://kjonnsforskning.no/nb/2021/11/blir-begrepet-interseksjonalitet-misbrukt>

Schei, B. og Rønnevig, E. (2009) Vilje til endring. Sosialt entreprenørskap på norsk.

Dardedze Holography: Latvia

Schiefloe, P.M. (2011) Mennesker og Samfunn. *Innføring i sosiologisk forståelse*. 2. utgave.

Bergen: Fagbokforlaget

Sikt Kunnskapssektorens tjenesteleverandør. Hentet 16.02.2023 fra:

<https://sikt.no>

Store Norske Leksikon. Kjønnsrolle. Hentet 20.02.2023 fra:

[kjønnsrolle – Store norske leksikon \(snl.no\)](https://snl.no/kjonnsrolle)

Thagaard, T. (2018). Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder. 5. utgave.

Bergen: Fagbokforlaget

Thidemann, I-J. (2019) Bacheloroppgaven for sykepleierstudenter. Den lille motivasjonsboken i akademisk oppgaveskriving. Oslo: Universitetsforlaget

Un Women (19. Februar 2022) “Explainer: How gender inequality and climate change are interconnected” Hentet 29.04.2023 fra:

https://www.unwomen.org/en/news-stories/explainer/2022/02/explainer-how-gender-inequality-and-climate-change-are-interconnected?gclid=EAIaIQobChMIrPKC7cLO_gIVDW0YCh1QFAmDEAAyAAAEgK-O_D_BwE

Un Women (19. April 2023). Empowering women, protecting the earth. Hentet 29.04.2023 fra:

<https://www.unwomen.org/en/news-stories/feature-story/2023/04/empowering-women-protecting-the-earth>

United Nations (4. Januar 2022). Economic and Social Council. Commission on the Status of Women.

Westberg, T. (2019, 18. September). «Den afrikanske macho-kulturen hindrer likestilling».

Hentet 27.03.2023 fra:

[Den afrikanske macho-kulturen hindrer likestilling \(panoramanyheter.no\)](https://www.panoramanyheter.no/den-afrikanske-macho-kulturen-hindrer-likestilling/)

Vedlegg

Vedlegg 1, Intervjuguide

Intervjuguide:

1. About the organization
  - How did you hear about it the first time?
  - Why did you wanted to be a part of this project?
  - How did you become part of it?
  - What was the expectations?
2. Influence on your life
  - Your family
3. Targeting women
  - What is it with helping women that gives results?
  - Why/why not women?
  - Gender equality?
4. Challenges or discrimination regarding your gender
  - School/education
  - Social society
  - Household
5. Gender equality
6. Communication with the organization
  - Language
  - Technologies
  - Understanding
7. Impacts on local community
8. Future
  - Improvements?
  - economics
  - regarding to gender
  - social status
  - Household
  - Children

Vedlegg 2, Godkjenning fra Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste

(Tidligere NSD, nå Sikt)

Bjørn Hallstein Holte
Diakonveien 14
0370 OSLO

Vår dato: 20.04.2018

Vår ref: 60161 / 3 / AMS

Deres dato:

Deres ref:

Vurdering fra NSD Personvernombudet for forskning § 31

Personvernombudet for forskning viser til meldeskjema mottatt 04.04.2018 for prosjektet:

60161	<i>Hele Verdens Women Empowerment</i>
Behandlingsansvarlig	<i>VID vitenskapelig høgskole, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Bjørn Hallstein Holte</i>
Student	<i>Karina Rugland</i>

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon finner vi at prosjektet er meldepliktig og at personopplysningene som blir samlet inn i dette prosjektet er regulert av personopplysningsloven § 31. På den neste siden er vår vurdering av prosjektopplegget slik det er meldt til oss. Du kan nå gå i gang med å behandle personopplysninger.

Vilkår for vår anbefaling

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon
- vår prosjektvurdering, se side 2
- eventuell korrespondanse med oss

Vi forutsetter at du ikke innhenter sensitive personopplysninger.

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke endringer du må melde, samt endringskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 20.06.2019 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS Harald Hårfagres gate 29 Tel: +47-55 58 21 17 nsd@nsd.no Org.nr. 985 321 884
NSD – Norwegian Centre for Research Data NO-5007 Bergen, NORWAY Faks: +47-55 58 96 50 www.nsd.no

personopplysninger.

Se våre nettsider eller ta kontakt dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Marianne Høgetveit Myhren

Anne-Mette Somby

Kontaktperson: Anne-Mette Somby tlf: 55 58 24 10 / anne-mette.somby@nsd.no

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Karina Rugland, ruglandk@gmail.com

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 60161

According to your notification form the sample will receive written and oral information and will give their consent to participate. The information letter we have received is well formulated.

The Data Protection Official presupposes that you will process all data according to the VID vitenskapelig høyskole internal guidelines/routines for information security. We presuppose that the use of a mobile storage device is in accordance with these guidelines.

According to your notification form you intend to use of an (external) translator. You should have a written agreement about how personal data will be processed and kept confidential by the translator.

The estimated end date of the project is 20.06.2019. According to your notification form/information letter you intend to anonymise the collected data by this date. Making the data anonymous entails processing it in such a way that no individuals can be identified. This is done by:

- deleting all direct personal data (such as names/lists of reference numbers)
- deleting/rewriting indirectly identifiable personal data (i.e. an identifying combination of background variables, such as residence/work place, age and gender)
- deleting digital audio

Vedlegg 3, Notification form

Til deltakere og utvidet til tolk

Notification form

regarding the thesis: "Women Empowerment"

I am an educated Social Worker by the Arctic University of Norway, campus Alta. I am now taking my Master in Intercultural Work at VID Specialized University in Stavanger. Right now, I am doing my thesis about Women Empowerment, and how local women in Uganda, who are part of a western organization find the organizations visions about gender equality. I want to figure out the effect on the local community that the organizations have, and what is the purpose of women empowerment that produce results.

The background of my choice of theme, is that I have always been engaged in gender equality. I have worked with a few different organizations in Uganda, where all of them have their focus on women empowerment as a method of fighting poverty. All the organizations that I have worked with, are rooted outside of Uganda such as Sweden, Norway, USA, Germany and so on. Therefore, the question arises: How does the local women, who are the target group, feel about the Organizations attempt to influence the community to gender equality.

I want to gain a bigger understanding of how the information about the organization's vision is given cross-cultural, why we focus on women empowerment, and how we meet the local community "away from home".

I want to interview and talk to 10 women.

If you choose to participate in this project, it requires that we meet for an interview. There will be necessary with a translator. I will use a recorder which will be the foundation for a written report. All information will be anonymous in the thesis. Only me and my supervisor will have access to your identity while the project is ongoing.

A copy of both the report and the thesis can be provided if required. The tape from recording will be kept on a password protected computer, and by the end of the thesis all the collected information will be deleted.

You will have to sign/fingerprint a written consent given both written and orally. You will find that the project is voluntary, and you can withdraw from the project at any time without any consequences.

The project will be, after the plan, ended **June 2019**.

The institution responsible:

VID Specialized University

Misjonsmarka 12

4024 Stavanger

Norway

The project has been reported to the Data Protection Official, NSD.

If you have any questions regarding the project, please contact

Karina Rugland

Mail: ruglandk@gmail.com

You can also reach me on:

Tel.no.: +47 480 01 388 (Norway)

Tel.no.: +256 786 925 360 (Uganda)

Translators tasks:

- The translator is to translate in direct interviews, information regarding the information is given orally
- Interview transcription:
  - o The translator will be given the recorded files from the interview, and will transcribe them, meaning writing down word by word of what have been said on the recorder.
- The translator have full confidentiality

Translator consent

The information above (page 1-3) has been given to me orally or written. As a translator, I understand that all the information above regarding information about the participants are to be kept as described.

Date and signature